

**Rectore Magnificentissimo Serenissimo Principe Ac Domino Dn. Friderico
Avgvsto Principe Regio Etc. Apparatum Philistaeorum Bellicum Ad Vindicandum
Locum I. Sam. XIII. Com. V. : Cvm Olim Tvm Nvper Admodvm Sollicitatvm**

Vitembergae: Literis Schvltzianis, [1711?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870589431>

Druck Freier Zugang

ca.

49. d. 50

50

Fa - 1092 (50.)

1. Christ. Sigism. Georgii disp. qua discolutio inuicem a Abrahama Genesi in Genesi in Genesi S. V. P. ad manen renovatur. Witeb 1737.
2. An. Fridr. Wertheimiansem Witeb 1737.
3. Christ. Sonnleijer de constitutione emortuali a Saulo ad Gen. II. 7. 1737
4. Gerah. Hin. Brückler de Caino a DEO iniustus iras comitit. ¹⁷⁰²
ad Gen. II. 7. 1727.
5. Jo. Christ. Ortkobius de signo Caini ad Gen. IV. 15. Lips 1711.
6. Joh. Wich. Hilligerus de homicidio et inuita Lanawhi
ad Gen. IV. 26. Witeb 1679. olus
7. Abrah. Krieger de annis ante Deluuium mortalibus a DEO
tributis ad Gen. VI. 3. Lips 1736.
8. Jo. Guil. Bascour triar quae non ad Deluuium pre
uentium Helopii 1710.
9. Gottl. Eckstein de speculo ad Gen. XVIII. 27. Witeb 1678
10. Joh. Laubertus de statua falis et lothi ex fordemo egre.
ad Gen. XIX. Helmst 1674.
11. Lud. Bernh. Kemna de vera ipsius DEI apparitione ad Gen. XVIII.
et XIX. contra Joh. Wertheimiansem Lips 1738.
12. Aug. Pfeifferus de Teraphim ad Gen. xxxi. Witeb 1669. 1672
13. Joach. Ehrenf. Pfeiffer de milo moral ob diuinam ad bonos
fin et directionem in agere DEI hanc referens in
Gen. IV. 21. Jen. 1737.
14. Abh. Hen. Verpoortenius de bell domini in Amalech
ad Gen. XVII. 8-16. Jen 1736
15. J. Guil. Langius et Jan. Gottl. Krügerus de juu vitar ad
Gen. XXII. 20-26. epe quae an non. Hal 1737
16. Joh. Trifahnuthus dis an Hebraei statuat in Gen. III.
esse per ad Gen. XVII. 8. Jen 1658.

17. Ben de Propheta Moysi per ad Deut. XVIII. 15. Jen. 1665.
 et. Lud. Christo. Hofer de questione: an liceat in bello fructifere
rar arbores effundere. ad Deut. XX. 19. Lipf. 1708.
18. J. Trifhemuth disf. ad Deut. XXIII. 2. Aff. 2. Deut. XXI. 7. Mat.
11. 5. 6. Joh. XVII. 7. quibus Forcum et Refamud Dorb.
res Muhamedeni oculi nominis et Deo promiffa fuisse
prophetam probare fatagunt. Jen. 1665
19. Stanh. Calovii Paralyponem ad Arctata Anti gratiana ad
Carthum Musi Deut. LXXV. 10. et XXXIII. Witob. 1660.
20. Theod. Hofer de Jephthura ad Deut. LXXVI. 15. Brem. 1740.
21. J. Christo Wulfius de apparatu Philafacorum belgii
ad 1. Sam. XIII. 5. Witob. 1711.
22. Joh. Fried. Lazarus de infta populo fructifici ab he.
ruicam refufentis caufa Kil. 1737.
23. Franc. Wolkenius de praecipuis criticis in Job. lectione cur
tandis Witob. 1747
24. Geo. Henr. Gottier cologa cum Lutheri librum Job. cum
Tarenti Scriptis et Virgili Aeneide contulit Lipf. 1700.
25. Franc. Wolkenius de integritate textus originalis Jobi contra Ele.
nium viaticata Witob. 1732.
26. J. Helv. Willcanem de ofule fili in 11. 12. Witob. 1670
27. Joh. Cons. Schramm de optato muncis Chrifti epitu ad 11.
XVI. Helviff. 1727.
28. Lueth. Montanus de quodam corpore Chrifti in exue
exfructi in 11. XVII. 10. Goting. 1738.
29. Andr. Sennartus de cruce craticorum Witob. ad 11. XII. 17.
Witob. 1670.
30. Progr. de angelo Dorini Caftrometore. in 11. XXXIII. 8. Witob.
1728.
31. de pluma pentecoftali in 11. XVIII. 8. 9. 10. 11. Witob. 1705.
32. Joh. Christo Brakius de infucate pitatis felicitate in 11.
LXXXIV. 15. Lipf. 1707.

34. Jo. Phil. Meißner de duemio meridiano ad N. XCI. 6. Regionem
1679.
35. Seb. Jod. Strubius de Christo de torrente in via vivente
et regni exactante ad N. CX. 6. Ligg. 1670.
36. Jo. Laur. Moskenius de officio Christiani circa de passionem vi-
tae alienae ad Prov. XII. 11. 12. Holsuff. 1738.
37. Ben. Jod. Clauvitz de nimis infirmitate et improbitate
Salomonis ad Eccl. VIII. 16. 17. Ligg. 1721.
38. Jo. Juc. Baicus de agri cultura ad Eclesiast. XI. 1. 3.
Act. 1707.
39. Franc. Wittenius de superioribus exortibus Bethel. Sedonius
Palthsebae, Syndri et Salomonis. Elogio in Loh. XII. 1-19.
Witres 1730.
40. Jo. Fischmuth de Evangelio sine exordio ad
Jes. II. 1. Jan. 1669.
41. Jo. Jac. Lauterius de virgine filio Immanuel.
Jey 1710.
42. Jo. Just. Kistner de sepulchra Christi ad Jes. LIII. 9.
Kint. 1699.
43. Jo. Schmidt de continentia in vita aeterna Jerem.
ad Jer. LXVI. 23. Rigg. 1721.
44. Jo. Fredr. Meijer de Idolatria Judaica Populistica
Idolatriae commentario ad Jerem. II. 27. Ligg. 1670. res!
Witres 1709.
45. 46. Theod. Daffonius de Rabbinitate Philologiae Graecae anal.
XI. Lante. Witres 1674 ad Jer. CXIII. 5. 6.
47. Jo. Christi. Reemius de prophetia visionibus Jerem.
elis ^{cont. de hebraeo} ~~elis~~ ^{sub} 1735.
48. Adum Reckenbergius de Rep. No. 9. 1. 2. Cret. el. ad
Cret. II. a. Ligg. 1710.

49. Jo. Weisenbordinus De anima pro anima ad Erck. II, 17. 10. 11.
Jan 1699 reimp.
50. Christo. Mach Spissus de ~~xxx~~ hebdomadibus Danielis
Feb. 1794.
51. Jo. Trifchmuthi demonstratio, qua Messias primum secundum
computum Danieli Cap. 12. apparuisse cernitur Jan 1690.
52. Gotth. Er. Museum de deificatione Christi cum Christianis
mythica ad Aug. II, 19. 20. Aug. 1711.
53. Gottlieb Gerhardus de divinatione ex baculo ad Aug. II, 12.
Lipz 1700.
54. Jo. Reinh. Augustus de Christo gloria temporis posterioris
maiori, quam fuerat prius ad Aug. II, 9. Jan 1757.
55. Jo. Trifchmuthus de adventu Esiae ad Malacchi II, 5. 6. Jan.
1659.

Q. D. B. V.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO SERENIS-
SIMO PRINCIPE AC DOMINO

DN. FRIDERICO AVGVSTO

PRINCIPE REGIO ETC.

APPARATUM

PHILISTAEORVM

BELLICVM

AD VINDICANDVM LOCVM

I. SAM. XIII. COM. V.

CVM OLIM TVM NVPER ADMODVM

SOLLICITATVM

PRAESES

JO. CHRISTOPHORVS WOLFFIVS

PHIL. P.P. EXTRAORD. ET FACVLT. PHIL. ADSCRIPTVS

ET

RESPONDENS

JO. VINCENTIVS BEHN, HAMBVRG.

EXPONENT AC TVEBVTVR

IN AVDITORIO MAJORI

PRIDIE NON. APRIL. AN. CI^o I^o CCXI.

VITEMBERGAE

LITERIS SCHVLTZIANIS.

VIRO
MAGNIFICO EXCELLENTISSIMO CONSUL-
TISSIMO QVE DOMINO
DOMINO
PETRO LUTKENIO
J. U. L.

REIPUBLICAE HAMBURGENSIS CONSULI PER COMPLURES
ANNOS GRAVISSIMO MERITISSIMOQVE

EVERGETAE SVO AC MAECENATI
OB SINGVLAREM MVNIFICENTIAM

ET BENEFICIA LIBERALISSIME IN SE COLLATA
OMNI OBSERVANTIA AC PIETATE NVNQVAM
NON PROSEQVENDO

HOC STVDIORVM ACADEMICORVM SPECIMEN
CVM INGENVO PROSPERITATIS ILLIBATAE VOTO

D. D. D.

TANTI NOMINIS
CVLTOR ET ADMIRATOR PERPETVVS
AC DEVOTISSIMVS

JO. VINCENTIVS BEHN.

Disputatum inter eruditos fuit, antiquiorne an no-
stra aetas ampliores in exponendis utriusque foe-
deris tabulis progressus fecerit, adeoque veram
divini Spiritus mentem rectius fuerit affecuta.
Atque illi quidem, qui nimio quodam & inconsulto antiquita-
tis amore capiuntur, de palma, antiquis ac primis Christianae
Ecclesia Doctoribus deferenda, adeo non dubitarunt, ut cau-
sam iniquitatis, & injurii in veteres animi, dicere juberent
illos, qui nostrae aetatis praerogativam non exiguam agno-
scere se candide, nec imprudenter profitebantur. Ex eorum
numero sunt eruditi Scriptores Commentariorum Trebocensi-
um, qui ab aliquot annis ad illustrandam artium & Scientia-
rum, quae nostra aetate excoluntur, historiam, in lucem exi-
erunt. Hi enim Tomo I. operis, in Belgio optimo consilio re-
cusi, p. 56. Patrum, quos vocant, commentarios Biblicos om-
ni ope tuendos & vindicandos suscipiunt contra ea, quae
Scriptor praefationis, Thesauro Theologico & Philologico Di-
sputationum Exegeticarum praemissae, de praesidiorum, ad
Scripturae interpretationem idoneorum, defectu, illorum ae-
tate obvio, commonuerat. Si victoria nobis hic statuenda
fuerit, causam videmus nullam, cur posteriori litigantium
parti palmam deberi negemus, cum illa quidem argumentis
rerum & ponderibus, adversa autem pietate non germa-
na, & quae a superstitione non multum abest, aciem instru-
xisse videatur. Certe veteres Doctores plerosque omnes so-
lida Critices ac Philologiae subsidia, quae interiori linguarum
Sacrarum, et omnis generis antiquitatum notitia, pariter ac
cauta Codicum comparatione, fere continentur, desiderasse ne-

mo dubitabit, nisi qui se harum rerum existimatorem parum idoneum praestare velit. Adiri potest Jo. Clericus in dissert. de Interpretatione Scripturae Sacrae, quae in limine Commentarii ejus in Genesim legitur, et in Bibliotheca Selecta Tomo II. p. 269. nec minus Jo. Braunius in epistola, qua Selecta Sacra dedicavit. Vicissim nostram aetatem his, non ornamentis illis quidem, sed mediis necessariis magis, et supra, quam dici potest, instructam esse imperitus sit, qui nesciat, ingratus, qui dissimulet. Quod DEI beneficium ut merito concelebamus, ita non minus dolemus, interdum Interpretum culpa accidere, ut, quibus mediis Sacer Codex vel illustrari vel vindicari poterat, ea illi nunc tenebras, nunc ex parte interitum afferant. Loquor de illis, qui ingenio nimis luxuriant ad haec sacra, reverenter tractanda, accedunt, atque id sibi in sacra monumenta licere arbitrantur, quod Critica castigatior et adstrictior vix in profanos scriptores licere dixerit. Exemplo nobis hac vice erit locus 1. Sam. XIII. 5. quem saepius et nuper admodum praeter rationem sollicitatum fuisse ex accuratiori ejus, quam aggredimur, consideratione apparebit.

LO-

LOCVS.

1. Sam. XIII, 5.

וּפְלִשְׁתִּים נִאֶסְפוּ לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף רֶכֶב
וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים פָּרָשִׁים וְעַם כְּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם לְרֶכֶב:

Vulg.

*Et Philistim congregati sunt ad praeliandum
contra Israël, triginta millia curruum et sex millia equi-
tum, et reliquum vulgus, sicut arena, quae est in li-
tore maris, plurima.*

LXX. Intt.

Καὶ οἱ ἀλλόφυλοι συνάγονται εἰς πόλεμον
ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἀναβαίνουσιν ἐπὶ Ἰσραὴλ τριά-
κοντα χιλιάδες ἀρμάτων καὶ ἕξ χιλιάδες ἰππέων,
καὶ λαὸς ὡς ἡ ἄμμος ἢ παρὰ τὴν θάλασσαν
τῶ πλήθει.

Targum.

וּפְלִשְׁתִּי אֲתַכְנִישׁוּ לְאַחַח קָרְבָּא בְּיִשְׂרָאֵל חֲלִתִין אֲלֵפִין
רְתִיבִין וְשֵׁשֶׁת אֲלֵפִין פָּרָשִׁין וְעַמָּא כְּחוֹל רַעַל כִּיף יַמָּא לְרֶכֶב:

§ 1.

Um locus, quem accuratius considerandum
sumus, a variis ita sit tentatus, ut eum
ad ingenium suum vel refingere, vel in-
terpretari conarentur; institutum nostrum
optime nobis profecturi videmur, si ante illorum sen-

A

tentias

tentias exploremus pariter & examini subijciamus, quam nostram idoneis argumentis confirmandam aggrediamur.

§. II. Post versiones itaque, Syriacam et Arabicam, quae contextui Hebraico mutatione quadam suppetias ferendas esse immature censuerunt, vel primus vel praecipuus inter Christianos, idem consilium inuit is, qui ex depressa Codicis authentici auctoritate, & Vulgati Interpretis dignitate juxta cum Morino, ceu nonnulli, ipso quidem reluctante, (vide ipsius Apologeticum, et Rich. Simonis epistolas selectas c. IV.) suspicati sunt, sedulo amplificanda & auctoritatem sibi & famam comparare allaboravit. Hic enim in Critica sacra, quam Richardus Simon in praefatione et limine Historiae Criticae V. T. itemque in epistolis Selectis eo, quem modo adduximus, loco, ceteris omnibus praeferre non veretur, inter cetera profanae, de pandectis Sacris, sententiae praesidia, nostrum locum eadem ratione, qua Syrus & Arabs, utriusque forte exemplo adductus, refingit. Verba ejus lib. VI. p. 429. ita habent: *Philistaei dicuntur congregati adversus Israelitas cum triginta millibus curruum & sex millibus equitum. Atqui nunquam tanta est curruum armatorum & falcatorum copia, quanta equitum. Itaque videtur omnino legendum, tria millia curruum non vero Triginta millia: sic enim apta erit proportio equitum & curruum nempe dupla, & facilis lapsus ex שָׁלוֹשׁ in שְׁלוֹשִׁים* cuius exempla alia sunt supra allata. *Vel si retinenda est lectio illa 30000, curruum, augendus erit numerus equitum, dicendumque erit 60000, equitum, ut rursus sit dupla equitum & curruum proportio, qualis solet esse. Sed nimius videtur esse ille curruum & equitum numerus, adeoque priorem conjecturam isti praeferrere.*

§. III.

§. III. Adjunxit se huic Hugo Grotius Lud. Cappelli, quod illustris ex Nostratibus Interpres B. Calovius suspicatur, exemplum secutus, cujus Criticam Sacram in scrinio adhuc latentem, cum Grotio communicatam fuisse ex praefatione, operi praemissa, apparet. Ubi enim textum nostrum illustrare aggreditur & ingentem illum curruum numerum commemorari videt, his utitur verbis: *Nimum hoc prae numero equitum, qui sequitur. Itaque sunt, qui postremas duas literas abjiciendas censent, ut sint tria millia.* פלש אלף

§. IV. Eandem sententiam amplexus, & professus est Jo. Stephanus Menochius, Ordini Lojolitico quondam adscriptus, in eo opere quod Parisiis 1648. fol. de Republica Hebraeorum evulgavit. Quando enim is libro VI. cap. XI. de armis, ad petendum hostem accommodatis, commentatur, curruum quoque bellicorum diligentem mentionem facit, nec diffitetur §. VIII. rem fatis obscuram esse, & singularem difficultatem objicere Samuelis locum, qui eum referat curruum numerum, qui immodicus ac propemodum supra fidem videatur. Afferit deinde ex Saliani Annalibus Tom. III. pag. 74. varia curruum, in Sacro Codice memoratorum, exempla, eo quidem consilio, ut ostendat, nullibi numerum tam amplum, quantum ex nostro loco intelligas, inveniri. Hinc ex Saliani mente argumentatur, curruum tam grandem numerum videri vix credibilem, cum, si singulis curribus quatuor equi assignentur, numerus equorum bellicorum ad centum viginti millia sit perventurus, quot vix totus Oriens suppeditaret, ne dum perangusta terrae lacinia, etiamsi eis Tyrios & Sidonios jungamus. Tandem ipse, explicata ex curribus pugnandi ratione, in mendii suspicionem textum vocat, idque ex
eo

eo irrepfisse ait, quod Hebraei literis alphabeti pro notis arithmetiſis utantur. Tria itaque millia curruum in aciem a Philiftaeis productam cenſet, quem numerum numero equitum, ex curribus ſcilicet pugnantium, ſatis accurate reſpondere arbitratur. Cumque facile exſpectatione praeciperet, ſe apud ingenuos & cordatos Scripturae Interpretes temeritatis notam vix effugere poſſe, qui violentas manus contextui Hebraico inferret, praecipue cum Vulgata editio, illius veſtigiis hic inſiſtens, & a mendis publica auctoritate libere pronuntiata, per iſtius latus peti videretur; ad aliorum, ac nominatim Serarii & Bonfrerii, exemplum provocat, qui ſuis in Scripturam commentationibus coniecturas hujusmodi, quibus emendationes continerentur, immiſcere non dubitarint.

§. V. Sequitur Sam. Bochartus, quo, ſi Stephani le Moyne in notis ad Var. Sac. p. 551. iudicio ſtandum eſt, literae Orientales nullum habuere doctiorem et nobiliorem Vindicem, & de quo nihil tam magnificentum dicere ſe poſſe, quin id eruditio ejus ſuperet, Hermanus Witſius lib. III. c. IV. p. 217. Aegyptiacorum profitetur. Hic in illuſtri ceteroquin & multae induſtriae opere, quod Hierozoicum inſcripſit, Parte II. lib. II. c. IX. p. 156. edit. Francof. de equis generatim ac ſpeciatiſim Salomonis equitatu erudite commentatus, numerum curruum, quos Scriptura paſſim Regibus tribuit, ad examen revocat, ac Salomoneum ceteros omnes ſuperare confirmat. Qua ipſa obſervatione ad noſtrum locum deductus ita pergit: *Et, ſicubi major fuit (numerus) audeo dicere, loca eſſe de mendo ſuſpecta, quod in numeris paſſim accidere nemo negaverit, qui non ſit idem harum literarum plane rudis atque imperitus. Puta, cum 1. Sam. XIII. 5.*
cenſen-

consentur in castris Philistaeorum curruum triginta millia, res omnino est παράδοξος. Itaque pro triginta millibus Syrus Interpres & Arabs habet tria millia curruum, quomodo illos legisse par est in Hebraeis, quibus usi sunt, exemplaribus: id est שלשים אלפים pro שלשה אלפים quod ipsum valde multum est. Sed in his tribus millibus fortassis plerique fuerunt sarcinarii.

VIII. Post illos *fo. Clericus* in Commentario, quo libros Historicos illustrat, ut alia multa, profanam Criticam sapientia, & partim ipsius ingenio inventa, partim ab aliis mutuo sumta, in medium attulit, Anglorum & Jo. Marckii, Theologi in Belgio Lugdunensis, in praef. ad Exercitatt. Scripturarias censuram non ita pridem vel hoc nomine promeritus; ita in praesenti etiam loco temperare sibi non potest, quo minus novum insolentiae Criticae argumentum constituat. Scilicet, postquam Bocharti, cujus & Grotii auctoritatem solícite sequi solet, sententiam recensuisset, eam ita suam facit, ut, quamvis numerum certum curruum definire non audeat, de mendo tamen, textui Hebraeo allato, non dubitet. Haec enim ejus verba sunt, quibus Bocharti argumentationem obfignat: *Sic sane etiam de libris sacris praestat loqui, quam absurda tueri & fidem, quae iis merito habetur, in periculum sic adducere. Quod ne temere dixisse videatur, sententiam suam ornare & adstruere sequentibus argumentis conatur, quae quamvis fusius sint proposita, vel ideo ipsius verbis repetenda videntur, quod omnes fere ceterorum rationes complectuntur. Hic, inquit, ad animum revocare nos oportet primo, Philistaeorum agros exiguos fuisse & paucorum miliarium in ora maris Mediterranei juxta agros tribuum Simeonis & Danis, ac proinde nullo modo potuisse ex suis incolis suppeditare sex millia equitum*

Et triginta millia curruum, quibus sexaginta millia equorum sunt minimum tribuenda, ut jam pedites omittamus, aurigasque et equites, qui e curribus erant pugnaturi. Secundo: quod si quis dicat, mercenarios fuisse milites, quos in Aegypto et alibi conduxerint Philistaei, aut qui spe praedae ex finitimis populis excurrerint, primum periculosum fuisse tantum exercitum peregrinum conducere, aut in unum cogere, qui facile potuit ipsos Philistaeos subigere; deinde immensam pecuniae summam paratam esse oportuisse, quae tot copiis, vel ut proficis cerentur, solvi debuit, quantam vix credibile est, Philistaeis fuisse; aut certe cogitandum fuisset de comaeatu, quo tantus exercitus posset alii, saltem in aliquot hebdomades, et tot iumenta sustentari. Tertio: plures semper solere esse equites, quam currus, quia in curribus duplo plures sunt homines et equi. Qui haec serio expendunt, facile credent hic ut et alibi a librariis, aut dormitantibus, aut insano studio amplificandarum rerum, a gente sua gestarum, abreptis, auctos esse numeros, nec aegre Bocharto minuendos esse consenti post Intt. Syrum et Arabem adsentientur. Quin et multum esse putat (Bochartus) si concedamus Philistaeis tria millia curruum, vultque maximam partem eorum fuisse sarcinarios. Verum sarcinarij currus, in apparatu exercituum, non solent magis numerari, quam calones et alia turba, quae exercitus sequi solet. Postremo si partem tantum sarcinariosum curruum hic memorari credas, exigua profecto erit tanto exercitui, quantus hic describitur. Itaque satius mihi videatur dicere, auctum hic quidem esse numerum a librariis, sed augmenti rationem minime definire. Certe magna copia equitum et curruum opus non fuit, ad pugnandum cum Israelitis, quibus erant tantum pedestres copiae. Siquis talia admittere nolit, inueniat rationem commodiorem defendendae auctoritatis Sac. Historiae, quaeque cum recta ratione consentiat, et nos non aegre consentientes habebit.

VII. Novissime omnium ex nostratibus Vir celeberrimus, et qui non minori eruditionis & diligentiae, quam ingenii, laude literas, quae ad Orientem spectant, variis scriptis illustravit, in eorum societatem abripi se passus est, qui verba textus aliter accipienda arbitrantur. Ex Corollariis VI. et VII. quae dissertationi solenni, qua *Antiquitatem Baptismi Initiationis Israelitarum* vindicare conatur, subjecta leguntur, hanc Viri docti sententiam, diserte satis expolitam, intelligas. Prius ita habet: *Textus (1. Sam. XIII, 5.) de multitudine curruum, in bello a Philistaeis adhibitorum, nec corruptus est, nec quicquam continet a sana ratione remotum.* Posterius vero ita est conceptum: *Non tamen triginta millia curruum adhibita asserit; sed מלשימ heroas mille curru pugnantes: qui ne ducentos quidem currus postulant.* Ex quibus apparet, in textu ipso, quem כתיב appellant Judaei, nihil quidem mutandum, vocem tamen ejus unam aliis vocalibus instruendam illi videri.

VIII. Denique alii, textui inhærentes, vel aliis interpretandi modis rem probabilem reddere conantur, vel metonymicam loquendi rationem statuendam hic esse arbitrantur. Sic Mendoza in hunc locum, currus hos non omnes Philistaeis, sed focis eorum, et vicinis Regibus tribuit, quorum auxilia ipsi implorasse videntur. Tyrios speciatim inter illos numerant quidam ex c. VII. 7. Sirac. XLVI. 21. quam sententiam a B. Calovio approbatam, non obscure rejicit Schmidius. Nec parum se juvare textum putant illi, qui currus pretii vilioris et ignobilioris apparatus, ac minoris molis hic designari non dubitant, quibus accedit idem Mendoza et ex parte Bochartus, sarcinariis curribus numerum istum jam ante satis diminutum, absolvi arbitratus. Alii denique non

tam currus hic, quam milites ex curribus pugnantes indicari affirmant, nominatim Nicolaus Lyranus, Dionysius Carthusianus, et Cornelius a Lapide. Lyrani verba haec sunt: *Non est verisimile, quod tot essent currus: sed accipitur hic numerus hominum in curribus existentium: quia tunc temporis in curribus pugnabant pro magna parte, ut habetur in pluribus locis scripturae.* Sequitur hos Jacobus Lydius in Syntagmate de re Militari lib. III. c. X. p. 137. Hic enim cum pro more suo (quo suum de Coena Domini Dialogum Kornmanno, teste Cl. Crenio diff. 1. de Furibus Librariis pag. 73. debere voluit) cetera quidem fere omnia, quod observavit Borremansius, ex Hier. Mercuriali & Pet. Fabro exscripsisset, integrum eumque bene longum locum Menochii de Curribus militaribus in suas areolas derivans, istam deinceps adjungit epicrifia: *Si quis in re obscura conjecturae locus, dicerem (servata salvaquae textus sacri fide) 30000. curruum revera scriptum, & intelligi milites totidem, quorum complures, uni currui insidentes, pugnabant. Quod quidem nonnullos ita exposuisse reperio, sed nulla adducta auctoritate, aut simili loquendi exemplo. Ego vero id reperio Psalmo LXXVI. 7. ubi currus soporatus dicitur, quod de illis accipio, qui curru vehebantur, militibus, qui minimum duo fuisse videntur, uti equus ibidem equitem designare potest. Ad haec similem esse locutionem arbitror, .Ps. LXVIII. 18. ubi angeli vocantur currus, quia fortes sunt ac strenui instar militum e curribus pugnantium: tum etiam consimiliter per aërem vehuntur.*

IX. Si itaque rem in summam conferre placeat, quatuor diversas classes Interpretum, quorum industriam praefens locus impari felicitate exercuit, constitutere licebit. Alii enim iique complures textum quod ad literas nonnihil immutandum censent: alius de men-

do

do quidem a librariis profecto, certus, nihil definit: alius sola vocalium mutatione, salva, ut putat, codicis auctoritate, rem confici feliciter posse existimat; denique alii receptae lectioni folicite inhaerent, & vel sic nihil hic inveniunt, quod fidem superet, aut sacrum Codicem irrisorum & leviter de Sacro Codice sentientium hominum ludibrio exponat. Ut itaque appareat, quorum vestigiis insistere tute possimus, singulorum, qui hic a nobis dissentiunt, argumenta ad examen revocabimus, & quae optima videbitur interpretatio, eam deinde nostram faciemus.

X. Primum argumentum, quod in praejudicium receptae lectionis affertur, petitum est a versionibus Syriaca & Arabica, quae in eo conspirant, ut amplum illum triginta millium numerum ad satis angustum trium millium revocent. Ex quo eam quidem conjecturam facere sibi posse Bochartus videtur, utriusque versionis Auctores in suis exemplis Codicis Hebr. hanc lectionem, quam ipsi probam putant, invenisse, quae proinde non ingenio solum sed etiam antiquitatis testimonio se commendat. Equidem istam binarum versionum consensionem nec possum negare, nec, ut negem, res ipsa requirit, quae arietem hunc facili opera vel repellat vel confringat. Quotusquisque enim est ex iis, qui harum literarum vel tralatitiam cognitionem sibi compararunt, qui non ultro fateatur, versionibus his parum omnino in interpretandi negotio tribuendum esse, quarum & aetas recentior et tota interpretandi ratio, passim cum effreni temeritate ac contextus vel ignorata vel dissimulata integritate conjuncta, auctoritatem non parum diminuit. Hinc ipse Clericus, qui hoc in loco cum Bocharto ad earum fidem provocat, alibi non pau-

lo rectius de illis iudicat, nec eam in iis praestantiam agnoscit, quae assensum cuiquam extorquere possit. Cum enim in loco alio, eoque huic non dissimili 1. Chronic. XX. 7. utrumque Interpretem a contextu Hebr. abiisse videret, quem ipse quoque putat deserendum, maluit tamen suo confidere ingenio, et audaci conjectura pro רכב Legere שׂא quam in illorum sententiam, sane, me iudice, veri magis similem discedere. Atque hujus quidem consilii eam affert rationem, quae omnem illius argumenti, quod nunc confutamus, vim dispellit. *Possent* inquit, *hic advocare versionem Syriacam, quae habet equitum non curruum, & Arabicam, quae habet curruum & equitum; verum cum sint translationes non vitiosa tantum sed nimium audaces, auctoritatem earum magni fieri nolim, nec profecto illis uti soleo.* Neque sane quicquam hic dixit, quod non cum veritate consentiat. Sicut enim nemini vitio verti potest, qui versionum Orientalium recentiorum auctoritatem, in praejudicium textus authentici allatam, prudens subterfugit, cum illae non tam ad veritatis Hebraicae quam versionis Septuaginta viralis fidem sint concinnatae, quod praeter Rich. Simonem in Histor. Critica Vet. Testam. Jo. Henr. Hottingerus in Thesauro Philologico p. 339. observavit; ita in laude ponendum est, si istarum, quas diximus, versionum auctoritate ab ripinos nimis incaute non patiamur. Neque enim obscurum eruditis est, priorem illarum, nempe Syriacam, non quidem deliberato consilio ad versionem τῶν LXX. institutam, sed in multis tamen locis ad eam refictam esse. Nam non puto illos audiendos, qui, sine omni temperamento, inter duplicem, quae exstat V. T. versionem Syriacam id discriminis ponunt, ut alteram quidem earum ad fidem τῶν LXX, alteram, quae in Polyglottis Parisiensi-

rifiensibus & Anglicanis exstat, ad exemplum Codicis Hebraici comparatam esse statuunt. Vtor potius Richardi Simonis, idonei iudicis, suffragio, qui, cum de utraque in Historia Critica V. T. lib. II. c. XV. commentatur, posteriorem istam magis quidem & interdum exacte Hebraicam referre, multis tamen in locis ad versionem LXX viralem reformatam vel potius ad ceteras Syriacas & Arabicas versiones, secundum τὰς ἑ editas, exactam esse profitetur. Sic itaque nec jactata ejus antiquitas nobis oberit, de qua inspicere possunt eruditi Prolegomenorum in Biblia Anglicana auctores & Sam. Bochartus, illud *humani ingenii*, iudice Hinckelmanno τῷ μὲν ἀναστῆναι in praefatione ad Alcoranum, *miraculum*, in epistola singulari ad Isaacum Vossium data, & Tomo II. Operum ejus inserta. Nolo hic cumulare plura, ne ab instituto longius divertamus, aut abjecte de eorum laboribus sentire videamur, qui hoc argumentum jam pridem fatis excusserunt. Inter eos numero, praeter commemoratos, Hottingerum in Analectis Parte I. diff. II. & in Bibliotheca Orient. c. III. p. 282. Rich. Simonem in disquisitionibus Criticis c. XXI. Rivetum in Isagoge c. 13. Huetium de Claris Interpret. p. 162. Christianum Kortholtum, Theologum pariter & Philologum quondam inter nostrates praestantissimum, in tractatu de variis Scripturae editionibus cap. IV. ac, qui omnium industriam nuperrimae vicit, diligentissimum Jacobum le Long in Bibliotheca Sacra c. II. Sect. III. De Arabica versione idem fuerit judicandum, vel potius hujus auctoritas longissimo intervallo infra illam posita est. Quam enim in Bibliis Polyglottis legimus, ejus aetas Saeculum IX. post reparatam salutem non superat, & Auctorem habet maxima ex parte (neque enim omnis illi accepta ferenda est,

est, quod contra Eduardum Pocockium, in Specimine Hist. Arab. p. 361. ita sentientem, ostendit Hottingerus c. VI. p. 93. Smegmatis Orientalis & in diff. de Heptaplis Parisienf.) celebrem scholae Judaicae Doctorem Saadiam, quem a textu Hebraico longius recedere, & nunc Chald. paraphrasin, nunc $\tau\alpha\varsigma$ LXX. nunc Syriacam, eamque loco Codicis Hebr. potissimum sequi eruditi Viri jam pridem evicerunt. Quae causa est, cur Rich. Simon Histor. Criticae lib. II. c. XVI. p. 84. hoc de Arabicis versionibus iudicium ferat, eas non magnae auctoritatis esse, cum & aetate inferiores sint & pleraeque ad Syriacas negligenter adornatae. Duas enim potissimum extare, alteram ad Hebr. textum alteram ad Graecum $\tau\omega\nu\acute{o}$ conformatam, hoc est, priorem ex Syra versione ad Ebraeum factam, posteriorem ex versione Syra alia LXX. Intt. vestigiis insistente, derivatam esse, ut in utraque eisdem errores invenias.

XI. Ex his ita disputatis conficio, utramque versionem in hoc negotio non audiendam esse, nec duplex ferre testimonium, cum Arabica Syriacam in interpretando sequi consueverit, quod praesenti etiam loco accidisse cur dubitemus? Neque excipi potest, saltem unum fuisse Codicem Hebr. qui eam, quam Syrus Interpres approbavit, lectionem confirmet. Etenim nihil quod a ratione vel veri specie alienum sit, dixerò, si non tam praeeunte exemplo Hebraico, quam ex ingenio, conjecturis suis nimium indulgente, omne illud mutandi consilium ab Interprete Syro susceptum esse confirmem. Res sane non caret exemplo. Ut enim ad ipsam hanc versionem non provocem, quae passim alibi studium suum ab authentico dissentienti prodidit, idem certe accidisse videmus versionibus Chaldaicae & Grae-

Graecae $\tau\acute{o}\nu$ LXX, quarum certe longe major est auctoritas & amplior fides. Quis nescit Septuaginta illos, quos vulgo vocant, Interpretes saepius destinato consilio vel addidisse quaedam, vel omisisse, vel interpolasse, ut nunc Gentibus profanis aliquid darent, nunc nationi suae confulerent, nunc conceptus suos, quos praeter Spiritus divini institutum sibi ex verbis formaverant, disertius exprimerent? Vide vel Hottingeri Thesaurum Philolog. lib. I. c. III. Sect. III, qu. X. p. 325. Junge Clerici commentarium in Pentateuchum, ex cujus indice intelliges locos varios, in quibus ob illas, quas diximus, vel alias forte causas, ingenio obtemperantes, temere ab Hebraeo discesserunt. Idem demonstraturus erat, Vir harum literarum peritissimus, Jo. Lightfootus in *disquisitione modesta de LXX. Interpretibus & versione Graeca*, quam publicae luci eum destinasse ex vita, ejus operibus posthumis praefixa, apparet. Inter Chaldaicas Paraphrases communi eruditorum consensu & una omnium voce Onkelosiana praerogativam & principatum tenet; sed nec illa fidem ita semper probat, quin, non dicam ad interpolationes, nullo fundamento superstructas, sed ad fabellas etiam & lacinias longiores, textui Hebraeo addendas, divertat. Assertioni meae fidem facient exempla ab Hottingero in Thesauro Philologico p. 258. & B. Pfeiffero in *Critica Sacra* p. 221. allata, Quod igitur Judaeis ipsis olim usu venit, ut loca quaedam S. Codicis a sciolis in sinistram sensum accipi posse existimarent, eorumque indicium facerent per תקין סופרים ceu inter ceteros B. Glassius in *Philologia Sac.* lib. I. Tract. I. pag. 33. seq. Waltonus *Prolegom. ad Bibl. Polyglotta* VII. 10. & Dan. Cramerus singulari dissertatione in *Cl. Crenii Fascell. Exercitt. recus. observarunt*, id, quin hoc interpretis Syri exemplo confirmari possit, non dubito. Tantus enim currum numerus fidem superare omnem illi videbatur, cui

C

proin-

proinde mutatione hac omnium optime consuli posse non minus, ac recentiores illi, existimabat. Ponamus tamen & largiamur ultro, lectionis hujus vestigia in Codice aliquo Hebraico reperta fuisse, num ille unus isque forte recentior opponi poterit pluribus aliis iisque antiquioribus, quos LXX. Intt. Vulgatus & Chaldaeus Paraphrastes expresse-
runt? Quod igitur Clericus ad locum i. Chron. XX. 7. monuit, illas quas modo commemoravimus, versiones ceteris recte opponi, id quo minus in nostrae causae praesidium hic repetamus, nihil prohibet.

XII. Urgent praeterea mutationis hujus patroni, ac nominatim Salianus & Menochius, tantum curruum numerum nusquam in Sacro Codice recenseri, quamvis crebrior apparatus ejusmodi bellici mentio fiat. Sic Pharaeo ad oppugnandos & revocandos ex fuga Israelitas sexcentos tantum currus adhibuisse legitur Exodi XIV. 7. Jabin Rex Cananaeus servitutis jugo eosdem subjecit nongentis curribus instructus, quibus magnam sui admirationem, quod ex textu ipso Judic. IV. 3. intelligas, concitavit. In clade, qua David, rem feliciter gerens, Syrorum exercitum affecit, commemorantur currus septingenti quos in potestatem suam redegit 2. Sam. X. 18. Ipse quoque Salomon, nulli Regum vel potentia vel sapientia secundus, cui nihil ad magnificentiam deerat, mille tantum & quadringentorum curruum copiam habuisse legitur 1. Reg. X. 26. Sic Zerae Chuseo trecenti 2. Par. XIV. 9. Sefaco mille & ducenti 2. Paral. XII. 3. Antiocho Eupatori trecenti 2. Maccab. XIII. 2. tribuuntur. Neque in profanis Scriptoribus tantam vel curruum, vel jungendorum illis equorum, vim ac copiam invenias, quae ad eam assurgat. Atque haec hactenus sua objectioni constat ratio: neque tamen id permovere nos poterit, ut receptui canamus. Pone enim, non existare usquam vel in sacris vel profanis monumentis exemplum tanti apparatus,
num

num ideo ille semel colligi atque adeo memoriae mandari non potuit? Multa certe in historiis sacris & profanis invenias, quae, ut quotidiana non sunt, ita rarius etiam referuntur: neque tamen illa ideo cum ratione in dubium voces, nisi Scepticismo Historico amplam aperire portam imprudens constituas. Praeterea vero est aliquid, quo hujus argumenti nervum incidere possis. Inter illa enim exempla curruum bellicorum, numeris suis expressorum, dantur, de quibus non immerito eam conjecturam facias, plurium copiam illis, quibus tribuuntur, in promptu fuisse, quamvis non omnium fiat mentio. Sic cum Exodi XIV. 7. currus sexcenti Pharaoni tribuuntur, selectos tantum & expeditiores intelligendos esse contextus disertis verbis explicat, qui vocem בחור non praeter rationem addidisse existimandus est. Neque fieri certe potuit, ut in tanta rerum festinatione omnis apparatus militaris educeretur, neque necessitas imponebatur ulla Pharaoni imbelles majori curruum copia insequendi. Hinc, ut ceteros taceam, Aben Esra ita ad hunc locum commentatur: מובחרים לו במרכבותיו מכל רכב שהיו לו h. e. *selecti erant ex omnibus curribus, quos ipse habebat.* Taceo, ipsum textum selectis illis Regis curribus reliquam curruum Aegypti copiam diserte jungere. Salomonem itidem pluribus curribus, quam qui 1. Reg. X. 26. numerantur, multum fuisse, non unus est, qui existimet, ac nominatim ex Judaeis R. Levi in 1. Reg. X. 26. eo argumento innixus, quod 1. Reg. IV. 26. quadraginta millia stabulorum equis Salomonis curulibus destinata leguntur, quibus certe multo plures equi capi poterant, quam quibus ad tam exiguum curruum numerum opus erat. Sed cum alia ratione huic dubio occurri possit, nolim illi insistere, praecipue cum alia causa reddi possit, cur Salomon de pluribus curribus non fuerit sollicitus, qui scilicet eos magis ad pompam quam

ad bellica negotia, quibus liber divino beneficio erat, instruxerat. Quod ad Syros attinet, qui in clade, quam a Davide, rem strenue gerente, acceperant, septingentos, alibi autem septies mille, currus amisisse leguntur, eos multo majorem curruum copiam, & quæ nostram Philistaeorum duobus millibus superet, habuisse ex 1. Paralip. XX. 7. qui isti Samuelis loco respondet, luculenter apparet. Hoc cum intelligerent ii, quibus Philistaeorum apparatus incredibilis videbatur, id sibi in Sacrum Codicem licere arbitrati sunt, ut de mendo manifesto conquererentur. Has rationes inierunt Grotius, Cappellus, Bochartus & Clericus, inprimis ideo, quod alias hunc locum cum 2. Sam. X. conciliari non posse existimarent. Bochartus speciatim P. I. Lib. II. c. IX. Hieroz. currus illos in viros transformandos censet, ideo, quod 2. Sam. X. 6. nec equitum nec curruum fiat mentio sed tantum triginta duo milia militum stipendio conducta legantur, si in summam conferas eos, quos Ammonitae, contra Israelitas expeditionem suscepturi, hinc inde conquisivisse dicuntur. Sed meminisse debebat Bochartus, eodem in capite, commate octavo & decimo, conceptis verbis septingentos currus & quadragies mille equites, in praelio casos, commemorari, atque adeo illud, quod huic suae interpretationi substernit fundamentum, aliqua ex parte subverti, cum curruum mentio, quam fieri negaverat, diserte sic injiciatur. Clericus nimis confidenter hic iterum Bochartum ducentem secutus est, dum ita ad eundem locum commentatur: *Apud Samuelem nulla curruum mentio sed tantum 32000. virorum, praeter eos, quos Rex Mahabae adduxit, qui mille viri erant. Cum is Rex hic quoque seorsim nominetur, cumque nulla sit proportio inter exercitum pedestrem & currus (nam in singulis curribus erant duo Viri & minimum duo equi, quo fiebat, ut semper multo pauciores essent currus, quam equites) non incredibile mihi videtur, pro voce רכב esse reponendam*

nendam vocem שׁוֹנ. Omitto caetera, cum ista nostro quidem instituto non admodum inserviant, & ex istis jam pateat, nullam nos habere rationem, cur de 32000. curribus, in Ephemeridibus sacris commemoratis, dubitemus, cum utroque in loco, in quo praelii mentio fit, curruum ratio habeatur, quamvis in altero quidem summa integra, in altero summa captorum, subducatur. Quomodo autem currus septingenti 2. Sam. X. cum 1. Paralip. XX. 18. conciliari debeant, nostrum hoc loco non est multis dispicere, cum interpretes Scripturae varii hac opera egregie sint perfuncti, inter quos Waltherus nostras in Harmonia Biblica suam mihi sententiam, & rationibus & testimoniis aliorum probe munitam, approbavit. Ut igitur haecenus disputata in summam conferamus, id effecisse me spero, ut appareat, ingentem hunc curruum numerum non omni prorsus exemplo carere, atque adeo illis, qui in nostro loco *רַב קָרִי* vel *רַב תִּיב* mutandum censent, idem in hoc, & forte pluribus aliis, tentandi necessitatem imponi, quod non consultum sed temerarium videtur.

XIII. Objicitur porro facilem admodum & obvium esse errorem, & cujus exempla varia in Sacro Codice extant: subinde enim in eo numeros varie & mendose exprimi, & literas alphabeticas, quibus pro notis arithmetice Hebraei utantur, fraudi scribentibus esse solere. Equidem non negaverim, non leves difficultates illis objici, qui temporum & numerorum rationes, quae interdum in Samuelis, Regum & Chronicorum libris diversae & adversis capitibus pugnantes videntur, ad calculum revocant; spem tamen omnem conciliationis unquam instituendae abjicere velle non nisi in eos cadere mihi posse videtur, qui praestructae de vitiis Codicum opinioni vel nimis indulgeant & sibi ipsis blandiantur, vel nodos, quorum difficilior est solutio, scindere quam solvere malint. Aliam ingresfisunt

viam, applaudentibus multis, Buxtorffius contra Cappellum, ex nostratibus autem Pfeifferus, Waltherus, & Calovius, ut innumeros eosque cordatiores Scripturae Interpretes taceam. Placent verba Jo. Buxtorffii, egregii literarum Sacrarum Vindicis, quae Jac. Cappello, illas numerorum discrepantias incredibili animi confidentia in fraudem sacri Codicis expromenti, in Vindiciis Veritatis Hebraicae opposita legop. 401. *Cum quamplurima ex illis locis, in speciem contrariis, commoda adhibita distinctione possint conciliari, quid necesse errorem in libris fingere, tanta harmonia inter se conspirantibus & consentientibus. Quin si maxime id non semper praestare queamus, ne tum quidem ad violentum hoc medium recurrendum. Satius est, ignorantiam hanc nostram agnoscere, & utrumque rectum esse pie credere. Historiae enim illae non sunt ita accurate secundum omnes circumstantias conscriptae, sed breves tantum epitomae. In uno loco hic, in alio alius potest esse respectus, & alia consideratio, quorum ratio Scriptoribus ipsis fuit cognita, quamvis nos lateat. Cum itaque argumentum hoc contra Codicis sacri integritatem, in numeris adstruendam, nihil efficiat; idem neque nostri loci integritatem dubiam reddet. Neque magis timendum erit ab altero illo momento, quod literae Hebraeorum, ad numerorum rationes exprimendas adhibitae, sibi interdum adeo similes sint, ut una pro altera accipi facile & sic errandi occasio suppeditari possit. Argumentum hoc centies prolatum, nunquam autem idoneis exemplis probatum, memini, cum Hebraicarum literarum ductus, si paucos excipias, formae similitudine non tam prope ad se invicem accedant, quin facili opera illas discernere possis. Deinde vero habent, quod probent, qui invicte & egregie sibi, quod volunt, probasse videntur. Quo enim, quaeso, argumento constat, Hebraeos, vel ante Servatorem natum, vel aliquot post reparatam salutem saeculis, per literas numerandi rationem adhibuisse,*

hibuisse, neque potius numeros integris vocibus, quas lingua illis proprias fecerat, designasse? Certe Jo. Mercerus, Vir his literis apprime innutritus, ad Genes. V. 5. animum de hoc negotio dubium professus est his verbis: *Ex contextu Hebraeo non potuit error oriri, in quo non puto notas numerorum, ut literis hodie utuntur (quod recens puto inventum) olim fuisse.* Nec defuit ex recentioribus Criticis, qui, quamvis non mitius ceteris de Codicis S. integritate judicaret, certioribus praesidiis, opus esse censeret. Haec enim est Richardi Simonis in Historia Critica V. T. lib. II. c. IV. p. 24. sententia, qui vel recentem vel non admodum antiquum hunc literarum usum apud Hebraeos esse arbitratur, atque adeo crebriores illas quas fingit, in numeris librariorum hallucinationes, vocum, quibus numeri designantur, similitudini & repetitioni acceptas refert. Sed ille quidem nimis oscitantes sibi fingit Judaeorum librarios, qui adeo leviter tam arduum negotium tractarint, ut voces maxime distinctas v. c. מאות & אלה & אלפים & שלשה & שלשים & c. confudisse eos & miscuisse existimet. Tantae negligentiae vestigia vix in ipsis Graecorum aut Latinorum librariis deprehendas, qui tamen diligentiam suam & industriam ex solo quaestu metiebantur, cum Judaeorum exscriptores nobiliori quodam argumento, sacro scilicet & venerationis pleno, ad omnem curam in describendis Sacri Codicis tabulis excitari solerent. His enim, qui operam suam ad hanc rem commodabant, pro singulari religione, qua Judaei ipsi in Sacrum Codicem ferebantur, leges tam curiose, & tanto numero positae erant, ut a superstitione sibi parum cavisse, viderentur. Lege, si placet, Leonem Mutinensem de ritibus Judaeorum recentiorum Parte I. c. X. Jo. Christoph. Wagenfeilium in Sota c. I. p. 21. & p. 367. Josephum Voisinnium in notis ad prooemium Pugionis Fidei a Raym. Martini ed. itemque Vorstium ad Maimonidis Fundamenta Le-

gis p. 81. seq. imo ipsum etiam Richardum Simonem, qui suo se jugulasse gladio existimandus est, dum ad librarium hallucinationes frequenter provocat, & nihilominus tamen *ἀμφότερα* eorum in describendis Codicibus celebrat lib. I. Historiae Criticae cap. XXI. pag. 108. seq. & 117. Menochius eodem in loco, quo argumentum modo confutatum urget, timet sibi a bruto Ecclesiae Pontificiae fulmine, quod illis imminet, qui auctoritate Vulgatae interpretationis, a Concilio Tridentino in summam dignitatem evectae, supine neglectae, quicquam mutare audent. Ideo tuetur se Serarii & Bonfrerii exemplis, qui non paulo rectius alios sacrorum suorum assecras, eosque nec doctrina nec candore inferiores, sequendo, de divina magis quam humana auctoritate confirmanda laborare debuisset. Non enim defuerunt, nec hodie defunt inter Pontificios, quibus ea animo haeret persuasio, ut Hebraici Codicis lectionem nunquam cum altera permutandam existiment, cum ex adverso Nic. Serarius partim aliunde partim ex Judaeorum malitia non unum vitium illatum fuisse in Prolegomenis suis biblicis c. XII. qu. II. affirmet. Non paucos, qui ex eorundem sacrorum sociis huic opponi possunt, Humfredus Hody in libro elegantissimo, quem, de textibus Originalibus inscriptum, Oxon. 1705. fol. edidit, diligenter commemoravit. Deinde vero, si Serarium testem & judicem in hac re minus idoneum dixerem, nemo mirabitur, qui meminerit, non unum ejus in Philologia & Antiquitate Hebraica errorem a Scaligero & Drusio demonstratum esse in illis, quibus Judaeorum Haereses illustrant, Commentationibus.

XIV. Inprimis autem hujus emendationis, quam venditant, auctores & patroni praesidium in eo collocasse videntur, quod ipsa curruum bellicorum ratio ita comparata fuerit, ut, si illa debeat esse salva, tam amplius numerus
nullo

nullo modo admitti possit. Ante itaque, quam hac excutiamus, necesse est, ut, quoad licuerit, ex antiquitate profana haec belli instrumenta plenius cognoscamus, cum Codex Sacer momentum illud, tanquam ab Israelitarum institutis & moribus alienum, & sub Regibus demum ex parte introductum, vel obiter tetigerit, vel prorsus neglexerit. Inter praecipua igitur belli instrumenta currus olim ab Orientis gentibus numoratos esse, non solum ex Sacro Codice apparet, sed etiam ex illustri quodam Xenophontis loco manifestum est, qui legitur lib. VI. Cyropaediae p. 152. τὴν μὲν (de Cyro loquitur) τρωϊκὴν διφρεσίαν πρόθεον ἔσαν, καὶ τὴν Κυρηναίων ἐστὶ νῦν ἔσαν ἀρματηλασίαν κατέλυσε. τὸν γὰρ πρότερον χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ καὶ πάντες ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τοῖς ἀρμασίν ἕτως ἐχρῶντο ὡς νῦν οἱ Κυρηναῖοι. i. e. Trojanam rationem curruum, quae antea erat, & agitationem Cyrenaeorum, quae etiamnum hodie obtinet, sustulit. Antea enim & Medii & Syri & Arabes, & omnes Asiatici utebantur curribus, quemadmodum nunc Cyrenaei. Non dubito, quin Arrianus ad hunc Xenophontis locum respexerit, dum haec verba in Tacticis p. 31. affert, quae brevitatis causa latino tantum sermone exprimam: Ex Asiaticis quondam Persae in usum habuerunt, currus falcatos, equosque cataphractarios, Cyro ejus rei auctore. Quamquam & ante id tempus Graeci, qui fuerunt cum Agamemnone, & Trojani, qui fuerunt cum Priamo, non cataphractarii, & Cyrenaei vehiculis ut plurimum sunt usi ad bellum. Ex his conficitur, ex veterum Scriptorum sententia currus Graecorum, Trojani belli tempore receptos, ceterarum, quae ad Orientem pertinebant, gentium curribus, atque adeo rationi ex illis pugnandi respondisse. Propterea consilio forte non contemnendo illi, qui eam antiquitatis bellicae partem explicandam sibi sumserunt, Homerum plerumque Interpretem elegerunt. Quod quidem institutum magis se commendaturum erat, si Homerus ipse,

D

quod

quod plerisque placet, non tantum ad aetatem Salomonis proxime accesserit, sed ipse etiam Salomon sub Homeri larva lateat, quod nuper Vir in Anglia eruditus, serione an per ludum, non dixerim, affirmavit; vel si, quod Gerhardus Croesus in Homero suo Hebraeo affirmare sustinuit, rerum ab Israelitis usque ad primos Reges gestarum historia in scriptis Homericis edisseratur. At enim vero cum prima sententia minus certa aut ad liquidum deducta sit, posteriores vero duae nulla se veri specie, ne quid gravius dicam, commendent, non alio argumento ex Homericorum curruum conditione gentium Orientalium apparatus similem metiemur, quam, quod veri videatur simile, Graecos ut multa alia, ita hanc quoque bellum gerendi rationem mutuam ex Oriente sumsisse. Quicquid hujus erit, meliorem certe in re obscurissima Ducem vix invenerimus, cujus adeo vestigiis inhaerere non inconsultum fuerit.

XV. Hic Poëtarum princeps passim curruum ita meminit, ut haud obscure intelligas, duos fuisse in quolibet curru, quorum officia ita fuerint divisa, ut alter quidem habenas flecteret, & equorum ageret curam, alter hostibus immineret armis & praeliaretur. Hinc currus ejusmodi διφρων nomine veniebant, quae vox quamvis de fellis, quibus convivae insidebant, ab Homero passim usurpari soleat, ceu ostendit Illustris Spanhemius ad Callimachum in Dianam v. 135. propria tamen bellicis ejusmodi ideo videtur, quod quasi διφρος h. e. duos ferens diceretur. Idem, quem modo laudavi, Spanhemius ad Aristophanis Nubes v. 30. observat, vocem hanc non tantum de fellis gestatoriis, sed potissimum de curribus, iisque cum bigis tum quadrigis, usurpari. Quemadmodum itaque vel sola nominis ratio binarium vectorum innuit; ita eundem exempla, quae in Homero magna copia extant, confirmant. Sic Iliad. E. v. 608.

Ενθ' Ἐκτώρ δύο Φῶτε κατεκταν' εὖ εἰδότε χάρις,
 εἰν ἐνὶ δίφρῳ εόντε, Μενέσθην Ἀγχιάλον τε.

h. e. *Postea Hector duos Viros occidit, belli peritissimos,
 Qui in eodem curru erant, Menestheum & Anchialum.*

Omitto cetera exempla, quæ partim Feithius in Antiquitatibus Homericis partim Menochius lib. VI. de Republ. Hebr. p. 573. attulit. Posterior id quoque monet, ex Iliad. v. alterum eorum ἡνίοχον ἰ. e. aurigam, alterum παραβάτην seu παραιβάτην dici: quod quidem bene habet, si de communiori loquendi ratione hoc accipi velit; secus autem, si hanc significationem semper obtinere existimet. Contrarium enim Eustathii, Interpretis egregii, auctoritate evinci potest, qui ad Iliad. E. v. 365. p. 423. edit. Basiliens. ita commentatur καὶ ὁ παραβάτης ἐνίοτε ἡνίοχος εὐρίσκειται λεγόμενος, ὡς ὅτε τὸν Ἐκτοῦρα θρασύν ἡνίοχον ὁ ποιητὴς ἔρεε. Εὐρηται δὲ πού καὶ ὁ ἡνίοχος παραβάτης. Καὶ νῦν ἐν τοῖσδε τι ἐμφαίνει ὁ ποιητὴς ἐν τῷ. παρ' δὲ οἱ ἱερεῖς ἔβαιναν καὶ ἡνία ἔλλαβε χερσίν. ἢ γὰρ αὐτὴ καὶ παραιβάτης διὰ τὸ παραβαίνειν, καὶ ἡνίοχος, διὰ τὸ ἡνία λαβεῖν. καὶ ὅπως ἐπαλλάσσειν αἱ λέξεις αὐταὶ ἀλλήλαις φαίνονται. Conferatur idem ad Iliad. P. p. 1259. Quot vehebantur, totidem plerumque equi jungebantur curru, iidemque dicebantur ζύγιοι five jugales, hoc est ut Scholiastes Aristophanis explicat οἱ ὑποβαλλόμενοι τῷ τῷ ἄρματος ζυγῷ. Adde Cl. Kusterum ad Suidam Tom. II. p. 16. & Illustrem Spanhemium ad Aristophanis Nubes v. 122. His interdum jungebatur tertius, quem nunc παρήγορον dicebant, ut Homerus passim, ad cuius Iliad. x pag. 1439. vide Eustathium, nunc σειραφόρον, σειρασφόρον, σειραῖον, παραάσειρον, quod utrinque ad exteriorem partem loris vinciri solet. Rem accurate exponit Spanhemius loco commemorato. Ac de his quidem dubitare non licet, sed id certe nondum expeditum fatis est, quod Menochius eodem loco persuasum sibi habet, quartum scilicet interdum additum fuisse, idque Hectoris exemplo Iliad. 9.

v. 186. commemorato constare, qui quatuor equos distinctis his nominibus alloquitur: *Ξάνθε τε καὶ σὺ Πόδαργε καὶ Ἄιδων, Λάμπε τε δῖε.* Veteres enim Grammatici non parum de germana hujus versus interpretatione disputarunt, quorum alii eum, cum ceteris proxime sequentibus, inter spurios numerarunt, alii non diversa quidem equorum nomina quatuor, sed duo tantum, epithetis, quae vocant, instructa, censuerunt, alii aliam interpretandi rationem commenti sunt. Idoneum habemus testem Eustathium p. 590. qui causam hujus dissensionis eam offert *λέγασσι δὲ καὶ ἑδὲ τε Σρίππε χρῆσιν εἰναί ποτε τοῖς ἥρωσι ἀλλὰ ξυνορίσι χρᾶθαί πάντας καὶ που καὶ παρηόρω ἐνί, ὡς ἐδάνη ἐπὶ νέσοισι.* Equidem instituti nostri ratio non permittit, ut accurate hoc antiquitatis momentum excutiamus: non uno tamen argumento nobis constat, quatuor diversos equos hic allocutum fuisse Hectorem, sive illi uni, quod non dixerim, sive binis curribus, Hectoris usui propriis, fuerint juncti. Neque vero omnem quadrigarum, quae tamen militiae non infervisse videntur, usum Homero ignotum fuisse quisquam affirmaverit, cum ipse in Odyssea *τετράεξ* faciat mentionem. Confer Eustathium loco laudato. Atque haec quidem de equis. De curribus id manifestum est, quod binis plerumque rotis instructi fuerint, interdum etiam quatuor, tum scilicet, ubi non tam ad usum bellicum quam sarcinas deferendas, aut onera quaecunque portanda, adhiberentur. Sic Homerus Iliad. ω v. 324. currum, quo Hectoris cadaver vehebatur, *τετράκυκλον ἀπήνην* h. e. *quatuor rotarum currum* appellat, sicut Libanius in Vita sua p. 13. *ὄχημα δι-κυκλον currum duarum rotarum* dixit. Iidem currus Homeri tempore ita instructi erant, ut falcibus non essent muniti, quas recentiores addiderunt. Tales nec Britanni olim agnoscebant, quod ex Jul. Caesaris lib. IV. c. XXXIII. de Bello Gallico intelligas. De his Britannorum essedis, quae
Gallis

Gallis itidem ac Belgis recepta fuerunt, inspicere ex veteribus Florum III. 2, & Melam III. 6. ex recentioribus Janum Bruckhusium, felicissimum Poëtarum Interpretem, ad Propertii II, I. v. 86. & IV. 10. p. 411. Graecis autem, & aliis gentibus, recentioris aetatis, maximum belli praesidium in falcatis curribus, quos *δρεπανήφορους* appellant Arrianus de gestis Alex. M. Lib. II. Diod. Sicul. lib. 17. & Suid. v. *δρεπανήφοροι*, repositum fuisse, adeo pervulgatum & tratalitium est, ut operam perderem, quam in iis probandis aut diligentius describendis collocarem. Inspicere, si placet, Livium XXXVII. 41. Diodorum Siculum lib. XVII. ac Curtium lib. IV. 9. cujus tamen Interpres eruditissimus, Matth. Raderus, Godesc. Stevvechius item & post utrumque Jo. Schefferus lib. II. c. 15. de Re Vehiculari in delineandis illis curribus minus feliciter versati sunt, non tam ingenii quam ipsius Curtii culpa, si Jo. Clericum in Arte Critica Parte III. Sect. III. c. IV. audiamus, qui non unum Historici errorem hic animadvertit. Neque ex omni parte eruditorum expectationem sustinent, quae Vir cetera eruditissimus, & antiquitatis studiis excultus, Jac. Perizonius ad tuendam Curtii causam attulit in Curtio Vindicato pag. 163. sqq. quod vel ex Parisiensium eruditorum Ephemeridibus An. Cl. 1699. p. 55. intelligas. De aliis gentibus, quae vel falcatis vel non falcatis curribus usae leguntur, exponit amplius Alexander ab Alexandro in diebus Genialibus VI. 22. & Jo. Nicolai in commentatione de Calcariibus veterum.

XVII. Ex his quidem aliqua conjectura assequi possumus, quae illorum curruum, quorum in Sacro Codice factam videmus mentionem, ratio ac conditio fuerit, quamvis certo argumento non constet, angentes omnes in eandem omnino formam confenserint. Neque Sacer Codex argumenta nobis suppeditat, ex quibus rei obscurissimae

lucem aliquam affundere possimus, Hebraei autem Interpretes vel prorsus haec silentio praetereunt, ut Maimonides, qui de re Hebraeorum militari aliqua tradidit, vel obiter tangunt, vel ea afferunt, quae inter commenta, ingenio ipsorum respondentia, forte rectius, quam inter commentationes, Scriptoribus sacris dignas, numerentur. Neque mirum cuiquam videri debet, quod divini Scriptores ipsi pauca admodum de curribus his commemorarint: causam enim instituti hujus non temere requiret, cui exploratum sit ipsos Hebraeos gravi, ac repetito passim, mandato divini Numinis prohibitos fuisse, quo minus curribus his militaribus ad ceterarum gentium exemplum praelia sua munirent. Quae itaque ex sacris Pandectis hauriri de hoc argumento possunt, ad haec fere capita redeunt, quod gentes, Israëlitis vicinae, spes suas in illis maxime collocarint, quod hostibus maximum timorem incusserint, ac denique singuli duos vexerint, quod paulo post diligentius ostendemus. De numero equorum, curribus junctorum, nihil quicquam in illis diferte relatum legimus, quemadmodum nec id constat, falcibusne armati fuerint an minus. Equidem si Xenophontis auctoritate stare velimus, quatuor forte equos singulis curribus tribuemus. Hic enim eo in loco, quem ex lib. VI. supra ad partes vocavimus, Cyrenaicam currum rationem, eandemque Asiaticis gentibus in universum omnibus receptam, ac a Cyro postea inmutatam, ita describit: ἄρματα τριακόσια τὰς μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵπποις δ' ἕτοι χεῶνται διακοσίους καὶ χιλίους. ἠνίοχοι δ' αὐτοῖς εἰσι μὲν, ὡς ἐπὶ, οἷς μάλιστα πιστεύουσιν οἱ βέλτιστοι, ἄλλοι δὲ εἰς τριακοσίους. Sed quis sponsor fuerit, Xenophontis verba ad antiquissimam illam aetatem, qua illae, de quibus nunc nobis sermo est, gentes vixerunt, referendam esse, a qua ipse non exiguo intervallo fuit sejunctus? Falcatos currus deprehendisse

diffe sibi nonnulli visi sunt in variis Scripturae locis, v. c. Judic. I. 19. IV. 3. & 13. & Iosuae XVII. 16. Ad postremum Andreas Mafius, egregius cetera Scripturae Interpres, ita commentatur: *Currus ferreos ego falcatos currus esse canseo, quos Xenophon aliique δεσπρανφόρα ἀγυατα appellant, & δεσπρανφόρα τῶν δριππῶν h. e. ut Livius dixit, falcatas quadrigas.* Taceo alios, ac potissimum Jac. Bonfrerium & Franc. Vatablum, qui ad hunc locum eandem sententiam tuentur, inter cetera ad Vulgati Interpretis exemplum provocantes, qui in tribus prioribus locis *currus illos ferreos*, quos contextus Hebraeus commemorat, *falcatos* appellat. Enim vero cum כִּבְבֵי בָרְזֶל quas voces Hebraeus exhibet, non diserte aut necessario falces innuat; Vulgatus autem Interpres in versione sibi non constet, qui alibi, nempe Iosuae XVII. 16 contextui authentico convenientius *currus ferreos* dixit, Xenophon etiam curruum falcatorum inventum conceptis verbis ad Cyrum, aetate longe inferiorem, referat; ac denique usus huius modi curruum, falcibus prominentibus instructorum, in vallibus, quas Cananaei habitant, minus expeditus sit, quorum quippe cursus virtutis, frequenter objectis, impediri poterat; non alienum me a Jo. Clerici sententia profiteor, qui cum aliis currus potius ferro tectos & munitos, ne securibus secari possent, apud Iosuum intelligendos esse censet.

XVIII. His expeditis facilius intelligemus, quid roboris habeant argumenta eorum, qui vel ex ipsa curruum conditione numerum nimis magnum & incredibilem esse conficiunt. Sic Saliano in Annalibus suis Tom. III. p. 74. ubi huius loci meminit, hic numerus vix credibilis videtur, quod singulis curribus quatuor equi assignandi sint. Hic primo loco notandum est, Salianum nimis liberaliter agere, dum quatuor omnino equos singulis curribus jungit, quos binos tantum fuisse ex Homericis exemplis
magis

magis vero videtur simile. Propterea alii, qui hic cum Saliano ceteroquin consentiunt, ut Cappellus non nisi duos equos ad currus singulos adhibitos esse censuerunt. Quorum quidem sententia ex 2. Reg. VII. 13. & 14. adstrui posse videtur. Cum enim Israelitae, in urbe Samaria, a Syrorum copiis obsessi ad eam equorum paucitatem redacti essent, ut quinque tantum numerarent inter suos, hi explorandi causa in Syrorum castra cum duobus curribus missi dicuntur, quorum utrique binos non praeter rem tribuas. Jac. Lydius in Syntagm. de re militari, p. 137. Davidem Ps. LXVIII. 18. voce *יָנִוּ* ad milites, qui bini currum adscenderint, alluisse putat, sed hoc argumentum longius mihi petatum esse videtur. Quod praeterea vix totum Orientem tote quis alendis ac suppeditandis parem & idoneum Salianus censuit, in eo nimis abjecte de gentium Orientalium copiis iudicavit. Certe ipse Sacer Codex, ut aliter statuamus, efficit, qui solis Aegyptiis eam passim equorum copiam tribuit, ut eam solam facile istum equorum numerum suppeditare potuisse credamus, qui tot curribus suffecerit. Iosephus auctor est lib. II. 6. Antiquitatum, illum Pharaonis exercitum, quo Israelitas ex Aegypto migrantes, insecutus sit, *πεντακισμυρίους* h. e. quinquagies mille equites numerasse. Sic Sefacus, Aegypti Rex, Hierosolymam sexaginta equitum millibus oppugnasse legitur 2. Paralip. XII. 3. Adde Sam. Bocharti Hierozoicon Parte I. lib. II. c. 9. pag. 168. qui majori equorum copia Aegyptum olim abundasse ex Arabum quorundam scriptis, quorum tamen fides suspecta est, & Homero Iliad. I. v. 383. evincit. Hic enim ex Thebis solis vigesies mille viros, vel ex equis vel ex curribus pugnantes, prodiisse testatur. Quae causa est, cur inter ceteras Orientis gentes, quae equestrem magis quam pedestrem militiam exercuerunt, Aegyptii quoque celebrari soleant. Vide Illustris Span-

hemii

hemii exquisitas notas ad Orationem Juliani primam. Largiamur itaque ultro, Philistaeorum tantas non fuisse facultates, aut tantam soli vel foecunditatem vel amplitudinem, ut eam equorum vim vel alere, vel in aciem educere, potuerint; nihil tamen obstabit, quo minus a vicinis gentibus ipsorum inopiam sublevatam dicamus. Exstant enim in Sacro Codice exempla, ex quibus hunc morem gentilibus, Israelitas bello petentibus, receptum fuisse intelligimus, ut, suis viribus diffidentes, externam opem implorarent. Certe Hadadeser, Rex Zobaeorum, insigni clade a Davide accepta, a spe res suas restituendi parum aberat, cum Syri Damasceni, ingenti militum manu collecta, auxilium ipsi ferre instituerent, quod relatum legimus. I. Chronicorum XIX. Ejusdem libri caput proxime sequens non minus illustre hujus rei exemplum exhibet. Ammonitae enim, justam Davidis iram temere provocantes, ac deinde in timorem coniecti, magno argenti pondere ingentem curruum militarium ac militum copiam ex Mesopotamia, Maecha & Zoba conduci, atque ipsos adeo Reges earundem regionum advocari, curabant. Proinde nihil, quod a moribus illarum gentium alienum sit, fecisse hic Philistaei censendi sunt, si, conductis copiis, non parvam Israelitarum gentem obterere & conculcare voluisse dicantur. Cum enim illa jam pridem omnium vicinorum admirationem & oculos, tropaeis saepe cum laude reportatis, in se convertisset, inter ceteras gentes solenni quasi foedere instituto, convenisse videtur, ut mutuum sibi invicem auxilium praestarent, quoties alteram earum infestis Judaicae gentis copiis oppugnari contingeret.

XIX. Idem argumentum, ab exiguis Philistaeorum agris & ora nimis angusta desumptum, cum Clericus urfisset, responsionem, quam dedimus, occupaturus, currus aut milites mercenarios fuisse ideo negat, quod res periculi

E

culi

culi plena, atque adeo prudentiae adversa, fuerit, tantam militis externi copiam in viscera regionis admittere, quae ipsos deinde Philistaeos potestati suae subicere potuerit. Equidem facile hoc dabo, Philistaeos non admodum rebus suis consuluisse, neque tamen inde efficietur, ut hoc eos propterea non fecisse conseamus. Sic enim nec Ammonitae, sic nec Syri, idem consilium unquam iniisse credi debebant, a quo eadem de causa animum avocare potuissent. Omitto aliarum gentium exempla, ex recentiori memoria, quae externo militi libertatem vendidisse leguntur, cui, magno aere conducto, eandem vindicandam crediderant. Sufficit itaque, exempla non deesse, ex quibus pateat, ejusmodi consilia saepius ac vario eventu suscepta esse, neque nobis certi licebit, ex eventu, quem dubium & incertum fuisse nos quidem perspicimus, de alterius consilio vel inito, vel rejecto, iudicium ferre, in primis cum non constet, an illi, de quorum consiliis iudicamus, exitum infelicem animo praeceperint, aut pro rerum suarum conditione praecipere potuerint. Philistaeos sane nullam habuisse causam putem, cur vererentur, ne copiae peregrinae arma sua in se converterent, quippe quas ipsa regionis angustia vel invititas expellere iterum poterat, ut taceam, tantam terrae Philistaeorum vel foecunditatem vel elegantiam forte non fuisse, qua gentes aliae, quaecumque fuerint, adduci potuerint, ut de sedibus suis cum illa permutandis cogitarent. Denique nihil interesse forte putarunt, vel putare saltem poterant Philistaei, sive Israelitarum depraedationibus & victricibus armis paterent, sive vicinarum gentium, cum quibus sacrorum communio ipsis intercedebat, arbitrio se permetterent.

XX. Idem instat, Philistaeis tantam argenti summam in promptu non fuisse, qua tam numerosum exercitum

tum comparare sibi potuerint, praeterea autem de com-
 meatu prospiciendum fuisse, qui tanto exercitui, saltem
 per aliquot hebdomades alendo, suffecerit. Ego vero
 existimaverim, Philistaeos non omnem illam manum ab
 exteris petiisse, sed magnam partem de suis coegisse, prae-
 cipue cum non ignoremus, gentem fuisse bellicosissimam,
 ac jampridem belli usu confirmatam. Deinde nec ne-
 cesse est, ut dicamus, stipendio adeo amplo externi mi-
 litis copias conductas fuisse, quae vel ex foederis com-
 munitatis lege, quam non vana conjectura assequi mihi vi-
 deor, vel opimae praedae spe excitari ex finibus suis &
 alluci poterant, ut cum Philistaeis societatem inirent. Ipsa
 enim historiae Sacrae series ostendit, Philistacos id apud a-
 nimum constitutum habuisse, ut Israelitarum agros & regio-
 nem depopularentur penitus, &, diviso in aequales partes
 exercitu, irruptionem facerent, atque adeo facultates omnes
 devorarent. Imo Philistaei ipsi procul dubio amplissimam
 praedam spe praecipiebant, ex qua sumtus omnes, si quos
 forte fortunis suis majores impendere expeditioni debe-
 rent, repetituros se existimabant. Quod ad com meatum &
 cibaria attinet, non dubito, quin Orientis gentibus idem
 mos receptus fuerit, quem apud Graecos & Romanos
 viguisse ex utriusque gentis Scriptoribus novimus, qui
 testantur, milites praeter arma & vallum cibaria, vel per
 integrum mensem suffectura, secum ferre. Idoneum ha-
 bemus hujus rei Auctorem Ciceronem, qui lib. II. Tuscu-
 lan. Quaest. c. XV. p. 130. edit. nuperrimae Cantabrigien-
 sis ita differit: *Militiam vero -- nostri exercitus primum unde no-
 men babeant, vides: deinde, qui labor & quantus agminis, fer-
 re plus dimidiati mensis cibaria: ferre, si quid ad usum velint:
 ferre vallum? nam scutum, gladium, galeam in onere nostri mili-
 tes non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus.* Livius,
 de cujus fide non est cur dubitemus, in antiquiori militia
 integri mensis cibaria a militibus portari debuisse lib.

XLIV. tradit. De Graecis idem Scriptores referunt, ex quibus Athenienses liberalius habebantur, quos, in bellum profecturos, trium tantum dierum cibariis onustos fuisse eruditus Aristophanis Scholiasta ad Equites v. 1077. observat, quam in rem exquisitae Cl. Kusteri notae conferri possunt. Nihil itaque prohibet, quo minus magnam ciborum partem copias illas externas secum tulisse dicamus, nisi magis videatur probabile, aliquam curruum partem huic negotio destinatum fuisse, quod in primis de equorum pabulis dicendum putem. Denique non in aliquot hebdomadas, sed eos tantum dies, qui itineri faciendo destinari debebant, de cibariis providere eos oportebat, qui non dubitabant, in ipsa Israelitarum regione se inventuros, unde & se & jumenta sua alere possent.

XXI. Denique id quoque a Grotio, & Clerico afferitur, quod nunquam tantus curruum armatorum numerus, quantus equitum, esse soleat. Jam negari quidem non potest, in ceteris Scripturae locis, ubi currus & equites commemorantur, eam numeri proportionem observari, ut equites curruum numerum superent; sed id tamen fraudi nostro loco esse non potest, cum alibi, si locum i. Chron. XX. excipias, de tanto curruum apparatu nihil quicquam legatur. Quod autem Menochius & Capellus מִשֵׁי קָרָוֹת quorum hic fit mentio ita interpretantur, ut non alii sint, quam qui currus illos, militum instar occuparint, id vereor, ut idoneis argumentis demonstrare possint. Menochius, hanc interpretationem confirmaturus, persuadere Lectori conatur, non alius tum temporis equitatus, quam curulis, usum fuisse, atque adeo numerum ter mille curruum & sex mille equitum probe sibi constare, cum bini ad unum currum bellicum instruendum requirantur. Mihi sane non est dubium, veteres Hebraeos, & ceteras Orientis gentes, non minus equos, quam

quam afinos, ad equitandi usum, qui hodie receptus est, adhibuisse. Nec obscurum id esse potest ex 2. Regum IX. ubi equitatus & proprie sic dicti & curulis vestigia mihi deprehendisse videor. Cum enim Joramus & Ahafias, de adventante Jehu certiores redditi, explorandi causa mitterent equitem, dicitur hic simpliciter, *equo insidens abiisse* וַיִּלְחָצְמוּ הָסוּסִים deinde autem in commatibus proxime sequentibus, in quibus Joramus & Ahafia eidem obviam ivisse dicuntur, iis phrasibus res exprimitur, qui curulem equitatum disertè exprimit. Equis enim mandato regio curribus junctis, uterque Regum ad Jehu delatus dicitur. Ex his itaque consequitur, sex mille equites, qui hic curribus subjunguntur, ab ipsis militibus, qui ex curribus pugnabant, non praeter rationem distingui, neque adeo verendum esse, ne minor sit equitum copia, quam quae tantum curruum numerum exaequare possit. Praeterea eam quam Cappellus urget, proportionem equitum duplam, si ad currus referatur, alia Scripturae loca evertunt. Relatum enim legimus 2. Paralip. XII. 3. Sefacum, mille & ducentis curribus & sexagies mille equitibus instructum, Rehabeamo bellum intulisse, ubi certe equites curruum numerum longissime post se relinquunt.

XXII. Deducimur nunc ad novissimam, quam ultimo loco supra exposuimus, Viri docti sententiam, quae ita de hoc loco statuit, ut minor quidem, sed tamen aliqua, textui mutatio inferatur. Quamvis enim ipse omnem mutationis suspicionem vel maxime a se velit alienam, dum textum corruptum esse disertis verbis inficiatur; nemo tamen non intelligit, assertionem istam ex ratis Viri sententiis, partim in Grammaticis commentationibus, partim alibi propositis, interpretandam esse. De Codice enim Hebraico, quo hodie utimur, ita pronunciat, ut

ab iisdem Auctoribus, qui Scripturae Sacrae exhibuerunt. literas,

E 3

etiam

etiam vocalium hodie exstantium figuris additas fuisse inficietur, sed eas potius partim ab Esdra & forte ejus Collegis, partim ab aliis repetat, qui in idem negotium per subsecuta saecula ita incubuerint, ut pluribus plura, & suis literis subinde non respondentia, puncta adscriberent. Enimvero cum ista haecenus quidem a Viro celeberrimo sine ullis rerum argumentis pronunciata sint, quae expositurum se aliquando in singulari tractatu, de *Masora a throno mota*, jam pridem recepit, nobis quidem vitio non vertetur, si in recepta, nec temere deserenda, nostratum Philologorum sententia acquiescamus, donec, per rationes idoneas de statu dejecti, in contrarias partes abduci nos patiamur. Hoc autem ne fiat, vix subverendum putamus, cum nulum nobis dubium sit, omnibus certe difficultatibus, quas Masoretica textus Hebraici lectio interdum legentibus objicit, alia ratione obviam ire nos posse, quam ut de erroribus, ex supinarum ignorantia, vel negligentia non toleranda, profectis, conqueramur. Non exiguam lucem huic argumento polliceri possumus ex commentatione Critica, qua Vir summe venerandus, idemque egregius in rem Hebraeorum sacram & literariam meritis inclytus, Henricus Opitius *Masoram auctam, emendatam & a contradictionibus liberatam* sistere apud animum jam ab aliquot annis constituit, quem laborem nunc quidem a Filio, virtutum paternarum aemulo, in praefatione ad Biblia Hebraica, nuper in lucem emissa, expectare jubemur. Acquiescimus igitur merito in ea sententia, quae & rationis praesidiis certis, & non unius Viri auctoritate se tuetur, & divinam vocalibus Hebraeorum auctoritatem asserimus, atque ea salva, istum quoque contextum Hebraicum mutare censemus, qui, Codicum idoneorum exemplo praeunte destitutus, ex ingenio & pro arbitrio ea refingit, quae difficultate aliqua premi videntur. Argumen-

gumenta, quae, ita ut statuamus, nos adducunt, malum apud alios veritatis Hebraicae vindices & assertores legi, quam hic eadem labore, taedii pleno, repetere, praecipue, cum id institutum nobis sit, ut, postquam summam ostendimus, eam libertatem, quam sibi Vir doctus sumfit, nulli Interpreti esse relictam, nunc speciatim commonstremus, eam, quam idem attulisse sibi videtur, emendationem locum hic tueri minime posse. Quo ipso ut ingenii perspicacis laudem Inventori non detrahimus; ita pondus & momenta pace ejus desideramus, quae, si ab illis, quorum supra mentio facta est, repetat, non difficulter intelliget, non uno modo vim & robur illorum argumentorum infringi posse.

XXIII. Praecipuum causae, quam nunc agimus, momentum in eo situm est, ut disquiramus, utrum hic vox שלשים cum altera שלשים commode permutari possit. Ut de hoc dubitemus, vel id efficiet, quod omne illius permutationis praesidium ab ingenio pendere videamus, a cujus generis conjecturis cavendum esse illi jam pridem monuerunt, qui sanioris Criticae, vel in sacris vel in profanis Scriptoribus exercendae, praecepta tradiderunt. Hi enim sapienter & vere de toto hoc negotio ita statuerunt, nunquam suboriri posse ullam de genuina textus lectione dubitationem, quae non ex collatis inter se diversis Codicibus tolli possit, cum non dubitandum sit, veram & germanam Scriptoris sacri cujuscunque lectionem nec injuria temporum, nec oscitantia librariorum, nec Judaeorum, si qua statuenda sit, pravitate, nec Criticorum insolentia ita deperditam & sublatam esse, ut in uno saltem alteroque Codice ejus vestigia non deprehendantur. Ad Codices igitur cum editos, tum manu exaratos, unice provocant, ubi de textus conditione pronuntiandum est, quos si amice conspirare viderint, nefas putant mutandi consilium inire; si dissentire intelle-

intellexerint, tum quidem, comparatis inter se contextus circumstantiis, ceterisque interpretandi medijs caute adhibitis, ac ipsorum Codicum antiquitate & praestantia sub examen revocata, iudicium formant. Vicissim illa longissime amoveant, quae nimiam ingenii foecunditatem spirant, aut externis iisque nimium fallacibus praesidiis v. c. τῶν LXX. aut ceteris versionibus tantum innituntur, quippe quae non solum Auctorum suorum hallucinationes passim circumferunt, sed temporum quoque iniquitatem & audaces Criticorum vel vetustiorum, vel novorum, manus expertae merito censentur. Tempero mihi a laudandis illis, quos hujus consilii auctores habeo, cum id tantum agam, ut appareat, Cl. Virum, cum quo nobis res est, ab hac via regia & tuta longius discesisse. Illius enim, quam exhibet, lectionis vestigium nullum in Codd. vel editis, vel manu descriptis, ostendere unquam poterit, imo eadem nec ullius versionis exemplo, quod tamen cordatis Viris nondum satis facit, se commendat, adeoque vel hoc nomine falsitatis merito est suspecta.

XXIV. Forte autem parallela exempla in Sacro Codice exstant, in quibus sententiae suae fundamentum reposuit Vir Clarissimus. Sed & illud, me iudice, desideraveris: hanc enim sibi quasi legem dixit Codex Sacer, quam perpetua consuetudine firmavit, ut, quoties currum militarium fit mentio, nunquam milites, ex illo praeliantes, conceptis verbis commemoret, sed semper vel currum ipsorum summam subducat, vel numerum prorsus nullum ineat. Provoco ad ea Scripturae loca, in quibus apparatus bellicus commemoratur. Hic mos speciatim obtinet, ubi currus & equites simul recensentur: tunc enim vel neutri generi numerum definitum additum videris, v. c. Gen. L. 9. vel utriq; ut 2. Sam. X. 18. 1. Reg. X. 26. 2. Chron. L. 14. &c. - Quid ergo obstat, quo minus de nostro loco idem dica-

dicamus esse statuendum, in quo equitum sive פָּרָשִׁים ita fit mentio, ut certus eorum numerus, nempe sex mille, constet, qui propterea ex Scriptoris consilio, quod ad currus, desiderari non potest. Jam vero, si allatam lectionem שְׁלֹשִׁים approbemus, de curruum numero nihil nobis exploratum erit, sed tota res ad conjecturas redibit. Quod si igitur Scriptura Sacra constare sibi censenda sit, nec in hoc loco id factum esse suspicari velimus, cujus nullum alibi exstat exemplum, a recepta lectione minime fuerit recedendum. Forte autem Vir Celeberrimus provocabit ad Ex. XIV. 7. ubi mentio fit שְׁלֹשִׁים cum de curribus antea relatū fuisset. Verba ita habent: וַיִּקַּח יֵשׁוּעַ מֵאוֹת רֶכֶב בַּחֹר וְכֹל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשְׁלֹשִׁים עַל כָּלֹּן h. e. & accepit sexcentos currus selectos & omnes currus Aegyptiorum, & praefecti erant illis omnibus. Vel ex versione intelligitur, שְׁלֹשִׁים hoc in loco non dici eos, qui ex curribus pugnaturi erant, sed praefectos sive Tribunos militum, qui ex quorundam sententia toti exercitui, tam equestri, quam pedestri, cum Ducū auctoritate prae erant. Hoc modo interpretatur Chaldaeus דָּבָר שֵׁית מֵאָה רְתוּכִן בַּחֹר וְכֹל רְתוּכִי מִצְרַיִם וַיִּבְרֹן מִמֶּנּוּ עַל כָּלֹּתָן h. e. & duxit sexcentos currus selectos & omnes currus Aegyptios: & viri praefecti erant omnibus illis. Sic alibi Chaldaica paraphrasis v. c. 2. Reg. XXV. 19. & Jer. LII. 25 ista voce מִמֶּנּוּ de militum Duce sive praefecto quocunque utitur. Omitto ceteros Interpretes, interq; eos Divum Lutherum, quorum non alia est de hoc loco sententia. Vel, si minus hoc placeat, intelligendi sunt, quod magis probem, praefecti curribus quorum alibi etiam mentionem fieri videmus. Sic i. Reg. XVI. 9. & XXII. 31. 32. 33. שְׂרֵי הַרֶכֶב Duces curruum commemorantur, h. e. illi, qui currulibus copiis moderandis praeerant. Proinde non video, quomodo, quod hactenus conjectura assequor, Vir doctus ad hunc se recipere locum possit, ad aliquam veri speciem lectioni, a se inventae, conciliandam. Praeter hunc autem, quantum scio, non ullus exstat, qui ad institutum Viri majori specie trahi possit. Certe תָּרַע שְׁלֹשִׁים Pharao-

Pharaonis a militibus ex curribus pugnantibus distinguendos esse inde etiam patet, quod deinceps in ipso capite XIV. saepe פָּרָשִׁים hoc est viri ex curribus pugnantes secundum phrasin Scripturae communiorem, non autem שְׁלוּשִׁים commemorantur, praeterea autem, in cap. XV. רֶכְבִּים h. e. equites curules & שְׁלוּשִׁים distinguantur: vide comma 2. & 4.

XXV. Ne quid tamen relinquatur, quod ad causam hanc omni ex parte conficiendam pertineat, operam dabimus, ut appareat, שְׁלוּשִׁים hic se tueri nullo modo posse. Hoc autem perspicue intelligetur, si genuinam vocis notionem, usu Scripturae confirmatam, exploraverimus. Illos itaque, qui שְׁלוּשִׁים vocantur, non levis dignationis fuisse, sed inter primos ex variis Scripturae locis apparet: vide 2. Reg. VII. 2. & IX. 25. Sic. 1. Reg. IX. 22. שָׂרִים & שְׁלוּשִׁים conjunguntur ita, ut intelligas, utrosq; cum imperio praefuisse curribus & equitibus. Ita enim habent verba: וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל רָא בְּתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד כִּי הֵם אֲנִשֵׁי הַמְּלָחָמָה וְעֶבְרֵי וְשָׂרֵי וְשְׁלוּשֵׁי וְשָׂרֵי רֶכְבֵּי וּפָרָשָׁיו:

Ex his & ceteris locis S. Codicis non obscure apparet, τῆς ejusmodi heroas fuisse, quorum imperio complures alii & procul dubio integrae cohortes paruerint. Interpretes Graeci LXX. reddunt τῆς ἀτάς, Vulgatus. Duces vel Principes vertit, Kimchius autem exponit per קְצִינִים & שְׁלוּשִׁים appellari arbitrat, qui sit משנה המלך h. e. infra secundum a Rege. Neque discedit ab hac sententia Aben Esra, qui in Exod. XIV. 7. ita de hac voce commentatur: אחד בחשבון על כן יקרא משנה אותו שהוא במעלה השנית מגורת שניים ואשר הוא במעלה השלישית וקרא שלישי:

h. e. scias, Regem esse instar unius sive primiratione numeri, ideo vocatur משנה secundus, qui in gradu secundo constituitur ex radice שְׁלוּשִׁים qui vero est in gradu tertio, appellatur שלישי. Rashi ibidem interpretatur שלישי per ראשי צבאות h. e. principes s. duces exercitus. Jam negare nolim, non adeo explo-

exploratam esse Aben Esrae sententiam, qui שליש tertium a Rege facit, argumento ejusmodi innixus, quod ab origine vocis repetitur. Neque enim manifesta satis consecutionis ratio est, quod, cum שליש a שלוש quae vox numerum binarium exprimit, dicantur, eo nomine isti denotari soleant, qui tertium a Rege locum occupent. Saepius enim usu venit, ut vox aliqua adhibeatur ad aliquid denotandum, quod, non tam vi originis suae, quam ex consuetudine recepta, significet. Sicut igitur Rabbinus, de Etymologia vocis investiganda laborantes, non raro fabulas invenerunt, ex quibus illius rationem reddere possint, quod post Constantinum I^o Empereur & Jo. Christoph. Wagenfeilium erudite monuit Campegius Vitranga c. VIII. de Decemviris Otiosis; ita non raro accidit, ut, ubi ex sola Etymologia significationem vocis aestimandam censemus, imprudentes in errorem abducamur. Vide Jo. Clericum Tomo I. Artis Criticae p. 130. & diss. II. de Interpretat. Scripturae Sac. commentario in Genesin praemissa. Quae causa est, cur istam, quam Rabbinorum ingenio debemus, significationem, vocis huius propriam dicere nolim, etiam si Hieronymus in c. XXVII. Ezechielis assensum sibi forte ab eo, quem Hebr. L. doctorem habebat, extorqueri passus sit. *Tristatae*, inquit, qui & *terni statores* vocantur, nomen est secundi gradus post Regiam dignitatem, de quibus scriptum est II. Regum, ad tres primos non pervenit, qui Principes equitum peditumque erant pariter & tributorum, quos nos Magistratus utriusque militiae & praefectos annuarii tituli nominamus. Omitto Gregor. Nyssenum, qui in c. XV. Exodi animum de significatione propria incertum satis prodit, cum variis notionibus, ad originem tantum respicientibus, in medium allatis, eam quoque quae se Hieronymo probavit, commemorat. Inter cetera suspicatur idem, τρισάτας dictos, quod terni uno & eodem curru veherentur, quorum unus esset auriga, duo reliqui pugnatores. Haec conjectura Henr. Valefii calculum promeruit, ceu ex notis ejus ad

Eusebii Histor. Ecclesiast. p. 186. apparet. Nequid vero hic diffimulem, ad Cl. Viri sententiam proxime accedere videtur Jac. Lydius, qui in Syntagmate de Re Militari p. 39. milites omnium maxime strenuos hoc nomine appellatos arbitratur, ut antiquostriarios referant, qui in locum duarum classium militarium, si utraque succumberet, tanquam potior exercitus pars, succedebant. Imo idem a vero sibi aberrare non videtur, si dicat, illam triariorum a ceteris militibus distinctionem a re Hebraeorum militari ad ceteras gentes, ac speciatim Romanos, esse derivatam. Erudite, fateor, nec sine ingenio haec comparatio instituitur, quae tamen tantum abest, ut conditionem *טָוֹן* שלישים apud Hebraeos exhauriat, ut potius Codicis Sacri usus eam nobis ampliorem repraesentet, qui non integras quasdam eorum cohortes, ad depugnandum tantum constitutas, sed potius tanquam cohortium primipilos, in aciem producit. Propterea malim acquiescere in illa sententia, quam Lydius huic succenturiatam voluit, quod scilicet שלישים vel *τρίσάται* dicantur ab excellentia quadam & praestantia fortitudinis (addo ego vel dignitatis, aut potius utriusque) sicut in linguis tantum non omnibus observes, ternario numero vim extollendi rem in majus propriam fere esse. Vt itaque rem in summam contrahamus, non puto affirmari posse, illos Philistaeorum currus militares mille שלישים onustos fuisse, cum Scriptura Sacra nusquam integras eorum cohortes, tanquam ex curribus pugnantes, sed ut Duces recenseat, neque verisimile sit, illos, qui praefecti Ducesque exercitus erant, seorsim & a cohortibus suis sejunctos, in praelio ex curribus pugnasse.

XXVI. Praeterea linguae Hebraicae genius non permittit, ut שלישים hoc loco a Scriptore Sacro profectum putemus. Ponamus enim, subintelligendam cum Cl. Auctore hic esse vocem *pugnantes*, cum non raro apud Hebraeos usu veniat, ut vox, ad sensum pertinens, vel ex praecedentibus vel ex sequentibus, vel tota sermonis serie, imo interdum ex voce quadam contraria, conjugata & analogica erui debeat; indicium tamen illius Ellipseos hoc in loco eadem ratione facturus mihi fuisse vide-

videtur Scriptor Sacer, quae alias reliqui uti consueverunt. Scripturus enim, meo iudicio, erat **אנשי המלחמה שלישי רכב** quemadmodum dicitur **שני הרכב** 1. Reg. XVI. 9. quae loquendi forma familiarissima est Hebraeis.

XXVII. Porro nec id video, quomodo ne ducenti quidem currus a mille istis **שלישי** postulentur. Si enim, hoc praestructo, subducamus rationes, quinque heroas, quos appellat, uni currui tribuemus. Jam autem ex iis, quae supra fuse explicavimus, apparet, in profana, antiquitate, istis temporibus proxima, nominatim in Homeri Iliade, non exstare exemplum currus militaris, qui plures duobus habuerit, quorum alter aurigae, alter militis vices obiret. Neque in Sacro Codice numerum hunc auctum inveneris, qui raro disertis verbis exprimitur, interdum autem conjectura erui potest. Locus 2. Reg. IX. 25. huc admodum videtur pertinere, qui ex plerorumque Interpretum sententia, suffragante contextus ratione, per **רכבים צמרים** binos, Jehu scilicet & Bidcarum, eodem currus vectos, innuit. Sic. 1. Reg. XX. 33. Benhadad, Syrorum Rex ab Ahabo Ifrachitarum Rege, in favoris argumentum, in ejusdem currus societatem assumptus dicitur. Simile exemplum exstat 2. Reg. X. 15. Ex capite autem proxime antecedente apparet, praeter aurigam unum tantum eodem currui vectum esse, cum Joramus & Ahafias non eodem, sed diversis curribus, uti legantur. Ex his itaque conficio, praeter vectorem, vel unum, vel summum duos currui militari vehi solitos, adeoque non esse, cur dicamus, mille heroas vix ducentis curribus indignuisse. Pone enim duos heroas eodem currui vectos fuisse, quingenti minimum currus huic expeditioni destinandi fuerint, quamvis nondum liqueat, an, praelium suscepturi, & in acie constituti, bini ex eodem currui pugnare soliti sint. Equidem non ignoro, Jac. Lydium in Syntagmate modo laudato p. 139. currum militarem delineasse, quatuor equis instructum & decem minimum hominibus oneratum. Cum autem testimonium Scriptoris veteris adhuc desideremus, cujus copiam commentatio ejus non facit, nihil temere acturos nos speramus, si de re ipsa prudentes dubitemus.

XXVIII. Denique nec cetera, quae de ista Philistaeorum expeditione relata legimus, patiuntur, ut magnam illam curruum copiam ad tam angustum numerum redigamus. Hic enim nimis foret exiguus, quam ut ceteris copiis responderet, quibus Philistaeos ita instructos fuisse testatur Scriptor sacer, ut arenam maris multitudine exaequarent. Quod quamvis hyperbolice dici non inficiemur, validissimam tamen militum manum & ingentem numerum cogitatione nos assequi jubet. Cum vero gentes Orientis maximum praesidium in curribus suis collocarint, quod

non unus Scripturae locus confirmat, Philistaei a communi consuetudine discessisse dicendi erunt, si in tanto ceterarum ac pedestrium copiarum apparatu vix ducentis curribus aciem suam instruxerint. Aut itaque istae praeter Scriptoris divini mentem contrahendae erunt, aut certe numerus curruum major statui debebit, quam qui ex nova correctione nascitur. Atque haec quidem obstare nobis haecenus videntur, quo minus Viri Celeb. conjecturam approbemus, qui haec non ex contradicendi libidine a nobis dicta putabit, sed eo animo prolata censebit, ut occasio ipsi nascatur, vel sic sententiae suae majorem veri speciem, si fieri possit, conciliandi.

XXIX. Supra commemoravi, Jac. Lydium cum Lyrano & aliis nonnullis ita locum interpretari, ut milites ex curribus pugnantes, non currus totidem, hic designari credat. Equidem non negaverim, illud tropi genus, quod Rhetores Metonymiam contenti pro re continente, vel adjuncti pro Subjecto, appellare solent, & alibi passim in Scripturis observari, & ipsam vocem רכב interdum afficere. Quo minus vero tropum istum ad hunc locum accommodemus, obstare videtur tum dictio historica, quae ab ejusmodi loquendi rationibus ut plurimum est aliena, tum perpetua Scripturae consuetudo, quae variis in locis, ubi apparatus bellicus ad rationes revocatur, currus eo modo enumerat, ut non possis nisi proprie de curribus ipsis, minime omnium vero de militibus, ex illis pugnantibus, accipere. Quod ad locos, a Lydio allatos, attinet, ac nominatim Psalmum LXXVI. 7. ultro largiar et libens, רכב sensu metonymico interpretandum videri, quia & verbum appositum נרם de curru proprie dici non potest, ac praeterea constat, poeticum & floridum dicendi genus in divinis Psaltes cantionibus obtinere. Alter locus Ps. LXVIII. 18. multo minus id efficit, ex quo tantum evinci potest, comparari Angelos cum curribus, quod illi aequale imo praestantius praesidium praestent hominibus, quam quod hi a curribus & equis expectare consueverunt. Eodem habito respectu Eliam Prophetam 2. Reg. XII. 2. currus & equites Israelis appellatum fuisse apparet. Majori veri specie pro sententia sua afferre poterat locum 2. Sam. X. 18. ubi David septingentos Syrorum currus *occidisse* dicitur, quod cum in currus cadere non possit, de militibus tantum videri poterat intelligendum. Enimvero, cum non dubitem, Davidem idem hic fecisse, quod divino mandato c. XI. expresso excitatus Josua faciebat, ignique adeo comburendos dedisse currus, milites autem interfecisse, manifestum est, utrumque horum uno verbo explicari, quod partim currus ipsos, partim vero homines ex iis pugnan-

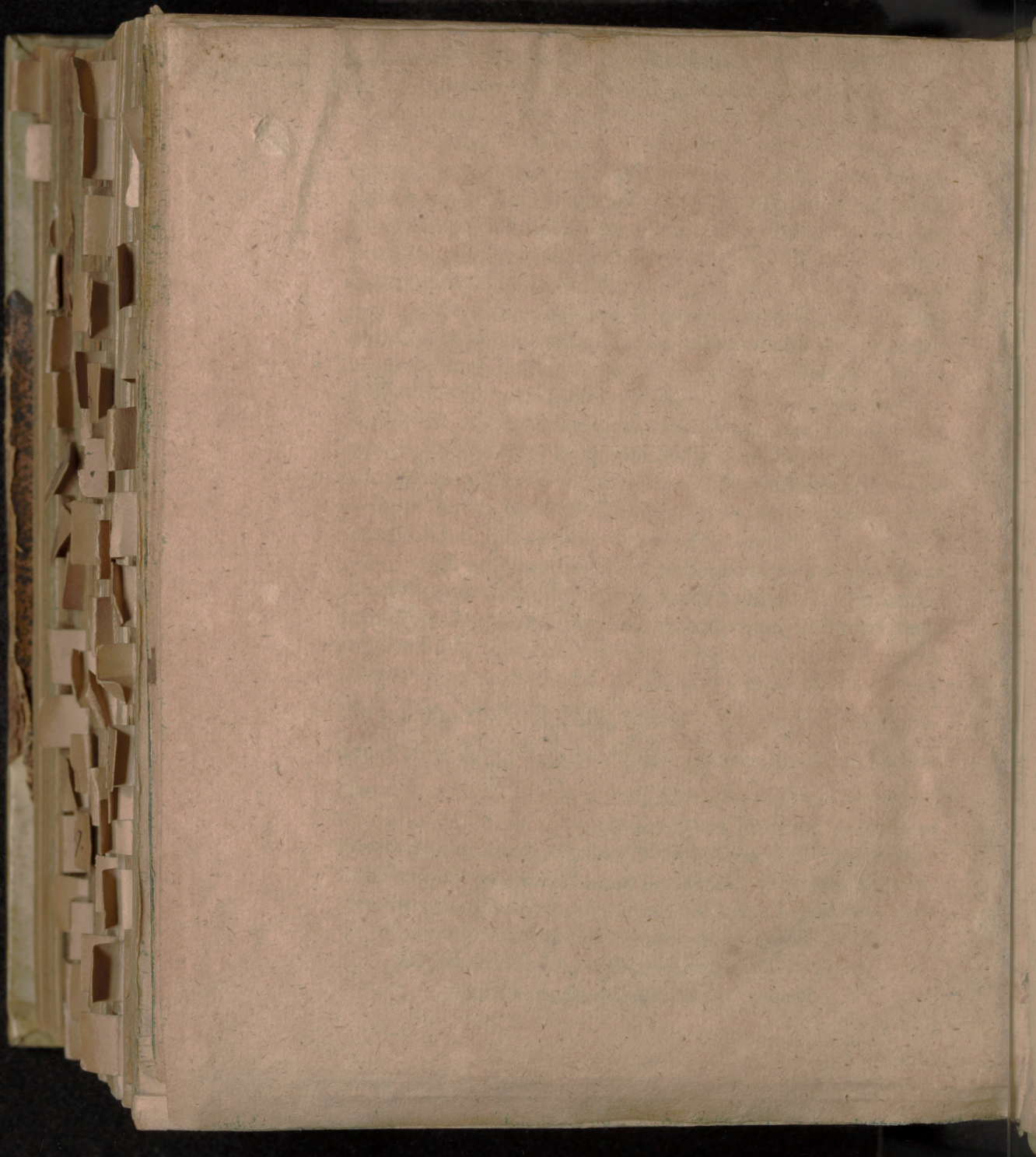
te

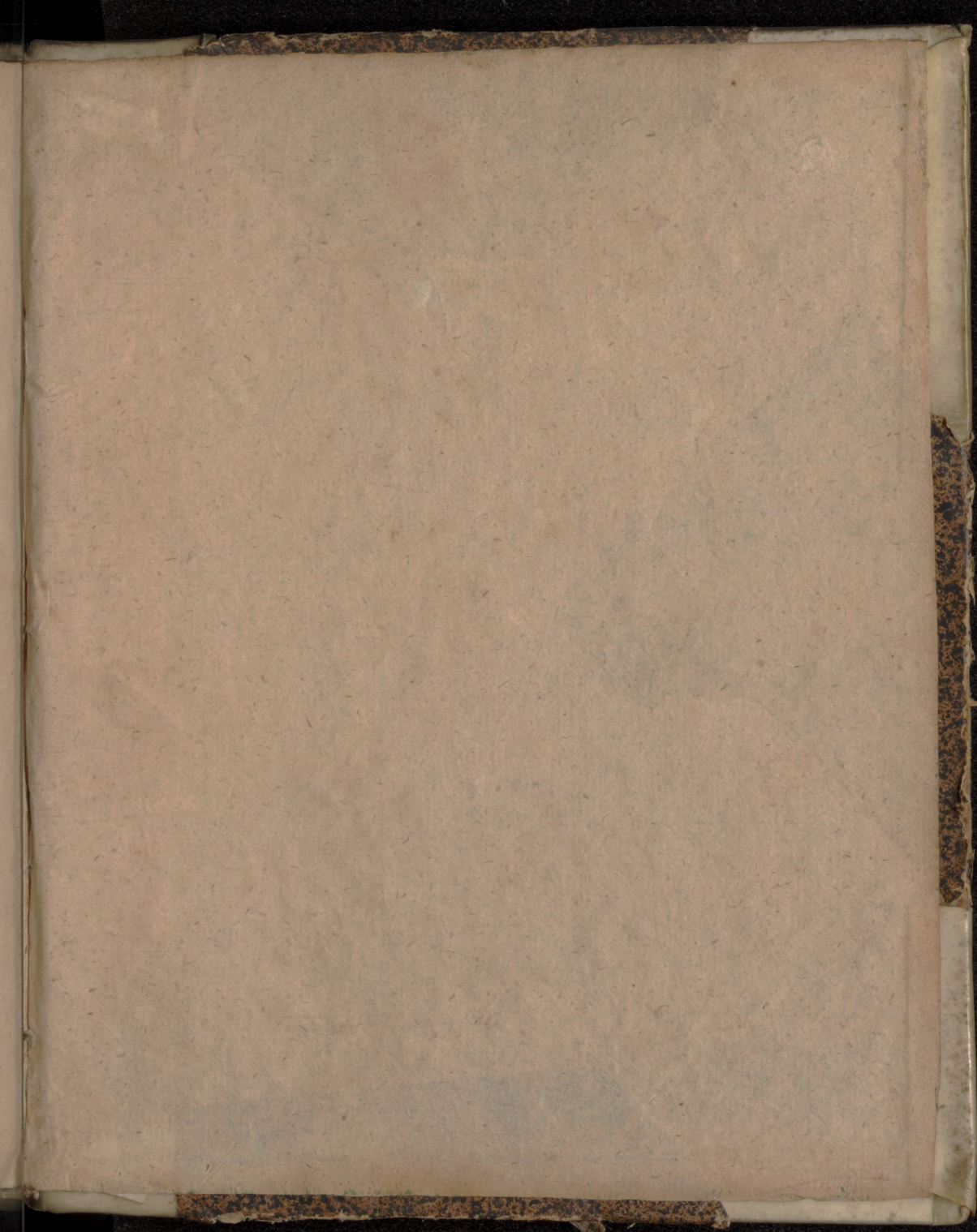
tes respiciat. Denique si salva & genuina esset haec interpretatio, ea tamen locum hunc ita juare non posset, ut, quibus ille curruum numerus incredibilis videtur, nihil haberent, quod regerent. Cum enim supra evicerimus, currus non plures duobus, vel praeter aurigam unum tantum occupasse, dimidius tamen nempe 15000. curruum numerus supererit, qui itidem adversariis se minus probabit. Propterea etiam Interpretes Scripturae alii interpretationis hujus ita faciunt mentionem, ut alteram, quae propriae vocis significationi inhaeret, ei praeferauerunt. Sic B. Schmidius ad Samuelis locum haec habet: *Nos textum retinemus, & sequimur: undecunq[ue] coacti tot currus. Philistaei enim multis annis bella gesserunt, & exercitium auxerunt. Jo. Drusus, locum hunc non dissimili ratione illustrat his verbis: 30000. hominum, qui e curribus pugnabant: Vide Liram. Aut curruum proprie: nam gens erat potens, & curribus valebat.*

XXX. Cum igitur causae graves nobis sint, cur in allatis hactenus interpretationibus acquiescere non possimus, quod illae & textui mutationem inferant, & cum variis rei circumstantiis conciliari non possint; tutissime receptae lectioni & plerorumque Interpretum expositioni, verbis ipsis proxime expressae, inhaerentes, triginta millia curruum a Philistaeis ad hanc expeditionem suscipiendam coacta esse statuemus. Ita ut sentiamus, adducunt nos in primis ea, quae cum alibi tum in prioribus libri Samuelis capitibus de clade non una, quam Philistaei ab Israelitis acceperant, leguntur, quemadmodum ipsum hunc apparatus bellicum praelium aliquod, in quo Philistaei inferiores erant, proxime antecessit. Proinde putem, Philistaeos omnia sua consilia eo retulisse, ut ab infensissimis sibi hostibus, quos fere semper victores viderant, tandem aliquando liberati tranquille agerent. Itaque, omnibus copiis & suis, & alienis, collectis, praelium aggressi sunt, majori apparatu, quam cui repellendo Israelitae idonei & pares videbantur. Hactenus enim & suo & aliorum exemplo frequenter erant edocti, gentem Judaicam paucis etiam militibus constatus suos intervertisse, & cladem sibi non expectatam intulisse: quod ne iterum sibi accideret, omni ope cavendum arbitrabantur. Quae igitur vis ipsis deerat, eam vel precibus vel pretio a vicinis gentibus ac speciatim Tyriis, quod non praeter rem ex Ecclesiastici XLVI. 20. 21. colligas, impetrasse non immerito existimantur. Nihil enim magis more receptum erat gentibus, quam ut conjunctis viribus eos adorirentur, a quibus & religione & vitae institutis moribusque ita juncti erant, ut vel ad nomen horrerent, praecipue cum forte timerent, ne idem sibi imposterum accideret, quod majoribus suis accidisse meminerant,

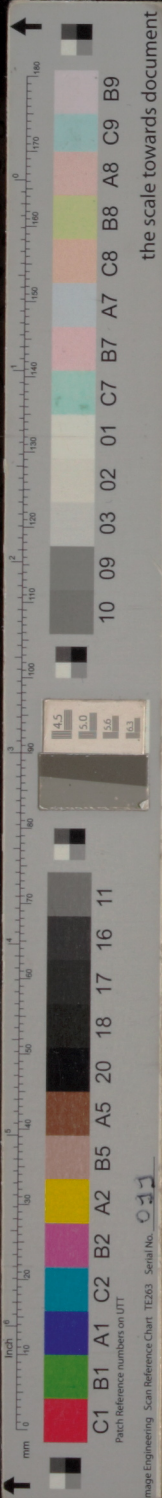
rant, qui avitis sedibus expulsi in alias regiones migrare debebant. Quam causam puto fuisse, cur vicinae gentes, quaecunque demum illae fuerint, opem suam Philistaeis non denegarint, quemadmodum alias Syros Ammonitis suppeditas tulisse intelligimus ex 1. Paralipom. XX. commate ultimo, qui tamen, ceu ibidem refertur, idem officium postea praestare recusabant prudentes, cum male se mulctari viderent. Simili ratione Philistaei Israelitis perniciem machinati sunt, & tantam curruum multitudinem sibi compararunt, quibus muniti omnem eorum regionem pervagari, diripere & depraedari possent. Hoc enim iis consilium fuisse ex commate XVII. intelligas, cui exsequendo non parva certe manus destinari debebat. Nam neque terra Israelitarum angustis limitibus circumscripta erat, nec deerant illis copiae satis amplae, quas numerofo exercitui opponere poterant. Sic. 1. Sam. XI. 8. Saul, cum Ammonitis conflicturus, trecenta millia ex tribu Israel & triginta millia militum ex tribu Juda in aciem eduxisse legitur, quem numerum more suo ita auget Josephus, ut septingenta millia procudat. Majorem autem manum cogere potuisse Saulem, si vel voluisset, vel temporis id permisisset angustia, patet ex ingenti numero copiarum bellicarum, qui ex Davidis mandato a Joabo subducebatur 2. Sam. XXIV. 9. Tribus enim Israel octingenta millia, Juda autem quingenta millia suppeditabat. Qui igitur militum robore adeo valebant, illi, evertendi inprimis & funditus delendi, valida manu atque iis armis oppugnari debebant, quibus inferiores deprehendebantur. Tales autem erant inprimis currus bellici & equites, in quibus gentes omne suum praesidium ita collocaverant, ut Sacra Scriptura in apparatu earum bellico illorum praecipue mentionem facere soleat, quae Israelitas etiam prohibuit, ne, in eandem fiduciam abrepti, armis iisdem contra hostes uti instituerent. Quod ipsum praeceptum hostes Israelitarum permovit, ut aciem suam inprimis curribus munirent, quos scilicet ingentes eorum copias avertere a se posse censebant, cum ipsi imparibus armis instructi venirent. Propterea etiam Philistaei, hoc bellum molientes, Israelitas fabris ferrariis privaverant, veriti, quod comma XIX. monet, ne gladios sibi, hastas & cetera hujus generis arma fabricari curarent. Denique Philistaei bello inprimis valebant, ut mirum videri nemini debeat, quod illi, qui longo usu exerciti, & quadam quasi praeliandi libidine abrepti erant, tantam vel curruum vel militum copiam cogere potuerint. Singula haec qui consideraverit, atque eas simul difficultates ad animum revocarit, quae contrarias sententias premunt, ille nihil, quod Clericus quidem censuit, a sana ratione alienum, aut quod irridendi materiam impiis praebeat, hic deprehendet.

TANTVM.

the scale towards document

~~43~~
43

respicit, Tota, inquit, questio est de loco posite-
 quem ad Eliam illum veterem Thesbiten specta-
 unt LXX. Interpp. Verterunt enim: Ecce ego mitto
 biten &c. Idem plerique sanctorum patrum, sacra
 retum tradunt, ut videre licet apud Riberam ad
 vocat ad Versionem Græcam, in qua pro Ηλιας
 am Propbetam, multis retrò seculis legebatur,
 du, Eliã Thesbiten. Unde Cyrillus Alexandrinus
 is ημερότατ, η ανεζηκακίας θεω, η η Ηλιας ημιν
 ενκαλίμψαι καὶ α καιρὸς, ὅτε παρίσαι λοιπὸν ὁ κερ-
 τας τῶ οικουμένῳ προαγγελιδοντα. Argumentum
 tolerantia Dei, quod Elias Thesbites quoque nobis
 urus est, qui omnibus mortalibus affuturum judi-
 Licet verò non tam ipsorum Interpretum,
 γεαφόντων culpà vox Θεσβιτης Versioni illata
 uippe quæ, teste ipso Cornelio à Lapide, in codi-
 reperitur, in Regia editione non item; factum
 t, ut ille error ad Græcos primùm Patres, dein-
 & tandem totam Romanam Ecclesiam manà-
 nymus in eandem sententiam à Pontificiis alle-
 Comment. in Matth. XI, 14. ita scribit: Sunt, qui
 nnem Eliam vocari putant: quòd quomodo in se-
 is adventu juxta Malachiam processurus est Elias,
 dicem annunciaturus: sic Jobannes in primo fece-
 it nuncius vel primi adventus Domini, vel secundi.
 Matth. XVII, 11. Ipse, inquit, Elias, qui venturus est
 atoris adventu juxta corporis fidem, nunc per Jo-
 n virtute & spiritu. Cœterùm etsi illum com-
 i addictum fuisse, ex allatis verbis colligant,
 ò tamen quæritur, cur Pater sanctitate venera-
 nt. ad Mal. IV, propria nempè sede dogmatis de
 dem non asseruerit? Ibi enim hæc verba legun-
 omnis in Elia omnium Propbetarum chorum, qui
 consuet-